

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

ХХІХ заседание, четвъртъкъ, 6 юний 1902 г.

(Отворено въ 8 ч. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. Д. К. Поповъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретаръ П. Шоповъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: М. Абаджиевъ, И. Арнаудовъ, М. Георгиевъ, И. Геновъ, Д. Драгиевъ, Д. Дяковъ, Д. Карамановъ, Н. Лефтеровъ, К. Малевъ, Х. Мановъ, Х. Вей Мустафа-Бейовъ, Г. Пеневъ, С. Пиралковъ, В. Поповъ, Я. Сакъзовъ, В. Статковъ, М. Стояновъ, М. Такевъ, П. Теодоровъ, И. Тянковски, М. Хюсеиновъ, Д. Цанковъ и П. Чаушовъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Отъ 178 народни прѣдставители отсѣдствуватъ 23 души. Има законното число — засѣданието се продължава.

Прѣди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, ще съобща, че сж разрѣшени слѣдующитѣ отпуски: на Фердинандския народенъ прѣдставителъ г. В. Статковъ 10 дена; на Харманлийския народенъ прѣдставителъ г. И. Тянковски 10 дена; на г. Д. Дяковъ 10 дена; на г. И. Арнаудовъ, Провадийски народенъ прѣдставителъ, 10 дена; на г. Х. Вей Мустафа Бейовъ, Куртбунарски народенъ прѣдставителъ, 10 дена, и на г. Ю. Юсуфовъ 10 дена.

Постъпилъ е и раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители бюджетопроектъ за разходитѣ на върховното правителство прѣзъ 1902 г.

П. Пешевъ: Моля г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи да разясни, ако желае, по кои причини Кавадийскиятъ градски общински изборъ не е утвърденъ, макаръ и да е станалъ на 17 мартъ и макаръ да е утвърденъ отъ окръжния сѣдъ. Досега

вече три мѣсеца Министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи не е утвърдило този изборъ. Ще моли г. министра да ми яви, по кои причини това не е станало.

Министъръ А. Людскановъ: Прѣди всичко, не е вѣрно, че има три мѣсеца, откакъ е станала провѣрката: онзи денъ пристигнаха книгата въ министерството и се поиска справка отъ окръжния сѣдъ, дали е взелъ прѣдъ видъ, че единъ отъ избранитѣ е въ близки родствени отношения съ другъ единъ отъ избраницитѣ, което е противно на избирателния законъ. Щомъ получа свѣдѣния, ще ги прѣдстава на надлежното мѣсто.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Желаете ли да кажете нѣщо, г-нъ Пешевъ?

П. Пешевъ: Друго едно питане има да направя. Щомъ каза г. министърътъ, че сѣдътъ не е утвърдилъ този изборъ, азъ, разбира се, нѣмамъ нищо.

Министъръ А. Людскановъ: Не ме разбрахте; сѣдътъ се е произнесълъ.

П. Пешевъ: Азъ мисля, че тѣзи справки се правятъ отъ самия сѣдъ.

Министъръ А. Людскановъ: Направѣте запитване, азъ ще ви отговоря.

П. Пешевъ: Има да направя едно питане къмъ г. Министра на Обществениятъ Сгради. То е това. Моятъ свѣдѣний сж, че мѣстата, които сж отчуждени за централната линия, по която вече минава

желѣзницата, и досега не сж били изплатени. Ако това е вѣрно, желая да зная, кои сж причинитѣ за това.

Министъръ М. Сарафовъ: Ще обадимъ на г. Министра на Обществения Сгради и той ще ви отговори.

Н. Габровски: Г-да прѣдставители! При всичко че не желая да ви занимавамъ съ вчерашния въпросъ, но азъ лично имамъ да направя слѣдующето прѣдложение. Още вчера ви казахъ, че щомъ не съществува единъ положителенъ вотъ, че азъ съмъ избранъ за членъ въ анкетната комисиия по Горнѣорѣховския изборъ, азъ не мога да отида да антекирамъ този изборъ. Това заявиха и моитѣ другари. Дълженъ съмъ да заявя и сега, че понеже у мене съществува съмнѣние, както и въ моитѣ другари, че по-завчера, когато се гласува, нѣмаше положителенъ вотъ и защото въ прѣдложението на г. Каравелова вчера, съ което искаше да се замѣни азъ съ друго, не се казваше изрично „избрании Габровски“, а „Габровски“, това не е положителенъ вотъ за мене. Азъ твърдиъ сериозно гледамъ на работата, съ която ще бѣда натоваренъ, ако бѣда натоваренъ съ анкетата на Горнѣорѣховския изборъ, и желая бюрото да постави на гласуване мой изборъ. Въ противенъ случай заявявамъ, че не мога да приема. Да се произнесе Събранието точно и положително дали съмъ избранъ или не.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Считаамъ за нужно да забѣлѣжа, че бюрото счита въпроса за вършенъ, но ако Народното Събрание желае да се гласува повторно, азъ нѣмамъ нищо противъ това. (Гласове: Турѣте го на гласуване!)

Полагамъ на гласуване. Моля ония г. г. прѣдставители, които приематъ г. Габровски за трети членъ на анкетната комисиия, по Горнѣорѣховския изборъ, да си вдигнатъ ржката. (Волшинство.) Народното Събрание приема.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Пешевъ е запиталъ, дали сж изплатени или не отчужденитѣ мѣста по централната линия и защо не сж изплатени тѣзи, които сж отчуждени. Азъ не зная дали има неизплатени мѣста и ще моля г. Пешева да ми даде подробна бѣлѣжка за неизплатенитѣ мѣста и ще направя справка.

П. Пешевъ: Азъ имамъ свѣдѣния отъ Търновско за мѣста, прѣзъ които минава желѣзницата и които не сж изплатени.

Министъръ Н. Константиновъ: Дайте ми бѣлѣжка.

П. Пешевъ: Азъ ще Ви моля да направите справка, защото менѣ се дадоха такива свѣдѣния. Разбира се, Вие сте компетентниятъ да узнаете, дали сж вѣрни или не.

Министъръ Н. Константиновъ: Азъ зная, че има изплатени мѣста както по Русе—Търновската, така и по централната линия, а за ония мѣста, които не сж изплатени, бихъ Ви молилъ да ми дадете бѣлѣжка.

П. Пешевъ: Азъ имамъ свѣдѣния отъ Павликенско, отъ Бѣла-Черква, и около тия мѣста, че не имъ е изплатено.

Я. Забуновъ: И азъ зная такива случаи; въ Плъвенско не е изплатено. Азъ имамъ тоже мѣста неизплатени.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-нъ Забуновъ! Азъ моля да ми кажете точно, а не да говорите: Плъвенско, Търновско, бѣлгарско, турско! (Я. Забуновъ: На мене не е платено!) Азъ ще направя справка. Това е странно за мене.

Министъръ М. Сарафовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Една отъ най-важнитѣ функции на Народното Събрание е да удобрява разходитѣ и приходитѣ, които държавата има да прави за осигоряване вървежа въобще на управлението. За да извърши това сполучливо, народното прѣдставителство трѣбва да бѣде добръ освѣтлено. Моя длъжностъ е, слѣдователно, да ви изложя финансовото положение на страната.

Желанието на правителството бѣше и е да се състави единъ рационаленъ бюджетъ, който да отговаря на сжщността на положението, било въ приходно, било въ разходно отношение. Не казвамъ единъ уравновѣсенъ бюджетъ, защото досега сѣ се е говорило за уравновѣсени бюджети, а, както ще имамъ случай малко по-сетнѣ да ви покажа, тия уравновѣсени бюджети май не сж излизали такива, за каквито сж били прѣдричани. Нашето желание, слѣдователно, е да направимъ единъ рационаленъ, единъ реаленъ бюджетъ; да изложимъ, тъй както се заповѣдва отъ податнитѣ сили на населението, тъй както нашитѣ сега съществуващи закони опрѣдѣлятъ, различнитѣ държавни приходи, а, отъ друга страна, да се ограничимъ да минемъ въ разхода поне ония суми, които сж необходимо нужни, за да живѣемъ. Врѣмената, когато можеха разходнитѣ бюджети на Княжеството да се поставятъ на широка нога, отдавна сж минали. Правителството, като се заемаше да състави бюджета, бързо съзна, че не ще могатъ да се удовлетворяватъ даже необходимитѣ нужди, а никакъ не можеше и да се мисли за нѣкакво разширяване или за нѣкакво разпущане въ разходитѣ.

Ние се намираме въ срѣдата на годината и естествено е, г-да народни прѣдставители, че не можете да искате отъ правителството да ви прѣдстави прѣобразуванъ бюджетъ или бюджети съставени и технически, и принципиално на друга основа. Ние сме принудени да се движимъ въ една рамка, показана отъ бюджета на ланската година, защото

съ него живѣемъ и досега и защото не можеше да се съставятъ два свършено отдѣлни бюджети. Въ техническо отношение разходниятъ бюджетъ се раздѣли на двѣ части: за 5 мѣсеца и за 7 мѣсеца. Въ петмѣсечниятъ бюджетъ се продължи онова положение, въ което се намираще разходниятъ бюджетъ за ланшната година, за 1901 г., прѣзъ послѣднитѣ 8 мѣсеца. Прѣобразуваніята, които коалиционното правителство направи прѣзъ ланшната извънредна сесия на Народното Събрание въ бюджета, прѣминаха, слѣдователно, и въ бюджета 5-мѣсеченъ за текущата година, а тѣ по самото естество на работата отразяватъ се и на 7-мѣсечния бюджетъ — въ разходите разбирамъ. Ония съкращения, които се направиха за 8-тѣ мѣсеца на ланската година, естествено, дадоха резултатъ не само за 8-тѣ ланшни мѣсеца, а ще дадатъ такъвъ и за цѣлата текуща година, т. е. за 5-тѣ мѣсеца и за 7-тѣ мѣсеца.

Приходниятъ бюджетъ се продължи въ оня видъ, както бѣше вотиранъ за 1901 г. Произведенията на разнитѣ данъци и пр. се изучиха внимателно и се минаха ония суми за постѣпления, които се намѣриха най-близо до истината. Въ сравнение на цѣлия бюджетъ за ланската година, стана едно измѣнение. Народното Събрание гласува лани да се правятъ одрѣжки отъ заплатитѣ на чиновницитѣ, за послѣднитѣ 8 мѣсеца. Тия одрѣжки се направиха и за първитѣ 5 мѣсеца на текущата година. Нѣкои особени, слѣдователно, реформи въ бюджета за 1902 г. нѣма да намѣрите; такива и не се правятъ често, а още по-малко може да се искатъ прѣзъ първото врѣме на едно правителство.

Какво е положението на нашитѣ бюджети отъ редъ години насамъ, на повечето отъ васъ, г-да народни прѣдставители, е познато. Отъ дълги врѣмена разходитѣ на Княжеството не сж могли да се покриватъ съ приходитѣ. Азъ нѣма да отида много надалечъ, но ще взема послѣднитѣ 5 години, отъ 1896 г. насамъ, да ви покажа, че държавата всѣка година е трѣбвало да прибѣгва къмъ извънредни срѣдства, за да покрива нуждитѣ на редовния си разходенъ бюджетъ. Не искамъ да се впушамъ въ теории и да разсѣждавамъ върху дефицититѣ на нашитѣ бюджети. Това сѣмъ правилъ, когато е било случай научно да се разисква по тия работи. Сега подробноститѣ, тѣлнитѣ страни на въпроса зарадъ насъ нѣматъ значение. Ще се огранича на онова положение, както Финансовото Министерство констатира дефицититѣ за миналитѣ години. Споредъ главния отчетъ, издаденъ отъ Финансовото Министерство, 1896 г. е сключена съ единъ дефицитъ отъ 7¼ милиона лева; 1897 г. — съ 5.600.000 л.; 1898 г. — съ 4½ милиона лева почти; 1899 г. — съ 13.900.000 л. почти, и 1900 г. — съ 20¼ милиона лева. Въ тѣзи 5 години държавата е похарчила за своитѣ редовни разходи 51½ милиона лева почти повече, отколкото тя е могла да събере отъ своитѣ редовни приходи. При съставянето на тия цифри, взема се за основа дѣйствително похарченото прѣзъ бю-

джетното упражнение и дѣйствително събраното прѣзъ годината, за която се касае бюджетътъ. Между приходитѣ, слѣдователно, влизатъ не само постѣпления отъ редовнитѣ приходи, но влиза и онова, което е събрано отъ недоборитѣ; т. е. отъ ония бюджети, на които упражненията сж вече сключени.

При такова положение на работата, когато прѣзъ послѣднитѣ 5 години, отъ 1896—1900 г., държавата е похарчила 51½ милиона повече, отколкото тя е могла да събере, естествено е, че не може да се говори нито за редовни финансии, нито пъкъ за нѣкакво правилно съставяне на бюджетитѣ и правилно особено изпѣнение на бюджетитѣ. Тоя втрѣвекъ е докаралъ българската държава до най-печалното положение: да търси съ извънредни срѣдства да покрива редовнитѣ си приходи. Тия извънредни срѣдства — заемитѣ — обикновено трѣбвало би да се употребяватъ само за извънредни разходи: постройкы, желѣзници, пристанища. Нищо друго не може толкозъ да подбие кредита на една държава, колкото заемитѣ, сключени за покриване дефицити по обикновени, редовни бюджети.

Трѣбва да ви кажа, че 1900 г. вземамъ като послѣдна, защото бюджетътъ за 1901 г., както е познато на г. г. народнитѣ прѣдставители, още не е сключенъ. Разходитѣ по бюджета за 1901 г. се продължаватъ още, съгласно нашия законъ по отчетността на бюджета, до 31 августъ, а приходитѣ за 1901 г. продължаватъ да се събиратъ още до края на текущата година. Не може, слѣдователно, да се каже, какъ ще се сключи бюджетътъ за 1901 г. Но ако не можемъ точно да опрѣдѣлимъ цифритѣ, то можемъ баремъ да ги опрѣдѣлимъ приблизително. И това ще бѣде отъ полза да се установи поне приблизително, какъ ще се посрѣщнатъ приходитѣ съ разходитѣ по бюджета за 1901 г. Отъ една страна, това ще установи още веднажъ какви сж нашитѣ приходни срѣдства и разходни нужди и ще ни освѣтли добръ финансовото положение на страната, а отъ друга пъкъ ще може да се прѣмахнатъ нѣкои прѣкалени сжждения, които се чуватъ за бюджета отъ 1901 г.

Ако помня добръ, даже въ Народното Събрание единъ пъкъ се подметна, че бюджетътъ за 1901 г. сключва, или пѣлъ да се сключи съ единъ недостигъ отъ около 15.000.000 л. На това ще отговорятъ най-добръ положителнитѣ свѣдѣния. Ето, г-да народни прѣдставители, какъвъ резултатъ ще даде приблизително сключването на бюджета за 1901 г. За него азъ имамъ двѣ приблизителни смѣтки — ще ви кажа едната, ще ви кажа и другата. Споредъ отдѣлението за отчетността при Министерството на Финанситѣ, прави се една смѣтка, че бюджетътъ за 1901 г. ще се сключи съ единъ дефицитъ приблизително отъ 5.000.000 л. Приходитѣ отъ бюджета за 1901 г. до 31 декемврий 1901 г. възлизаха на 70.754.000 л. заедно съ 4.050.000 л., събрани отъ недобори. Безъ недоборитѣ, слѣдователно, приходитѣ до 31 декемврий на 1901 г. възлизаха на 66.700.000 л. Трѣбва веднага да забѣлѣжа, че малкото събрани

приходи за 1901 г. дължи се главно на поземелния налогъ, който се опрѣдѣли едвамъ въ октомврий 1901 г. и захвана тогазъ да се събира. Се при тоя случай, г-да народни прѣдставители, трѣбва да спомена, че Министерството на Финанситѣ, тъй както се водятъ неговитѣ смѣтки, не е въ състояние да каже недоборитѣ по отдѣлнитѣ пера на прѣжитѣ данъци. Това е една нещастна реформа, направена, ако се не лъжа, още въ 1896 г., за да съкратятъ разноснитѣ по персонала и съ това да се направятъ економии. Въвели сж единъ начинъ на вписване приходитѣ отъ прѣжитѣ данъци, който не може да даде никакво понятие за постѣпленията по отдѣлнитѣ пера на приходния бюджетъ. Вие знаете прѣжитѣ данъци у насъ кои сж — поземелниятъ налогъ, данъкътъ върху сградитѣ, данъкътъ върху занятията, пжтната повинностъ, военниятъ данъкъ, това сж тѣ. Има и два патента, които влизатъ въ това отдѣление на нашия приходенъ бюджетъ, но тѣ не сж прѣжи данъци. (Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: И бегликътъ.) Да, и бегликътъ влиза между прѣжитѣ. Споредъ онази реформа, направена, както казахъ по-рано, не се вписватъ постѣпленията за всѣки данъкъ отдѣлно, а просто, когато бирникътъ внесе паритѣ въ контролорството или въ земледѣлческата каса, или въ държавното ковчежничество, самичкъ прави едно разпрѣдѣление пропорционално: взема общия окладъ на прѣжитѣ данъци, прѣсмѣта какъвъ процентъ отъ тая обща сума съставлява това, що има да се събира по всѣки данъкъ отдѣлно, пакъ споредъ оклада; събранитѣ отъ него пари срѣщу всички прѣжи данъци разпрѣдѣля по тая пропорция и ги прѣдава като да сж събрани въ дѣйствителностъ по тая пропорция. По тази причина, не сме въ положение да знаемъ какви сж недоборитѣ по отдѣлнитѣ данъци, т. е. на насъ ни липсва най-главниятъ елементъ, за да можемъ да съдимъ за начина на постѣпленията на прѣжитѣ данъци; ние сме лишени отъ срѣдството да можемъ да кажемъ какъ постѣпва поземелниятъ налогъ, какъ постѣпва данъкътъ върху сградитѣ или занятията и пр. Даже излиза отъ това едно противорѣчие, и онѣзи господа, които се занимаватъ съ тѣзи работи, самички сж го срѣцнали. Споредъ нашия законъ и споредъ практиката, която е вече заведена отъ съществуването на Княжеството, бегликътъ обикновено се събира до 15 юлий, но вие, когато четете отчета по Министерството на Финанситѣ, ще видите, че има недобори отъ беглика, дори половината. Разбира се, това не е вѣрно. То произлиза отъ лошото вписване. Тази реформа — и моятъ уважаемъ прѣдшественникъ, г. Каравеловъ, е билъ на това мнѣние, а азъ направихъ нѣщо повече — ще се прѣкрати къмъ края на тая година и ще можемъ отъ 1 януарий 1903 г. и по прѣжитѣ данъци да имаме едно правилно мѣрило, за да знаемъ начина на събирането на тия данъци и за да можемъ евентуално винаги да откриваме недостатѣцитѣ и да взимаме мѣрки за подобренія по отношение постѣпленията на данѣцитѣ.

Повръщамъ се, слѣдователно, тамъ, че до 31 декемврий 1901 г. приходитѣ изобщо по бюджета за 1901 г. сж възлизали на 66.700.000 л., безъ събранитѣ недобори. Положението се подобри слѣдъ тая дата. Въ началото на априлий събранитѣ приходи за смѣтка на 1901 г. възлизатъ вече на 78.449.764 л. Слѣдователно, до началото на априлий или прѣзъ три мѣсеца събрани сж 8.000.000 л. отъ приходитѣ по бюджета за 1901 г. И като се спаднатъ отъ тѣхъ 4.000.000 л., които сж отъ недобори, излиза, слѣдователно, че по приходитѣ за 1901 г. има постѣпили до 1 априлий 74½ милиона почти.

Но азъ ще продължа да ви съобщавамъ смѣтката, направена отъ първото отдѣление при Министерството на Финанситѣ, за едно прѣдполагаемо сключване на бюджета за 1901 г. Отдѣлението прѣдполага, че докрая на 1902 г. отъ приходитѣ за 1901 г. ще постѣпятъ още 19¼ милиона; по тоя начинъ докрая на 1902 г. ще бѣде събрано всичко по приходи за бюджета на 1901 г. сумата 90.000.000 л. Така изчислява отдѣлението.

Прѣминавамъ на разходната частъ. Направени сж разноски до 31 декемврий 75½ милиона лева и има разрѣшени свръхсмѣтни кредити, на основание чл. 126 отъ конституцията, 356.000 л.; така щото, разходитѣ възлизатъ до 31 декемврий 1901 г. всичко на 75.860.000 л. Прѣдполага се още, че въ течение на 1902 г. — до 31 августъ — ще се направи за смѣтка на 1901 г. разходъ по редовния бюджетъ 8.134.000 л., къмъ които трѣбва да се прибави едно перо значително — то сж допълнителни и свръхсмѣтни кредити на 3.600.000 л. За тая сума 3.600.000 л. допълнителни и свръхсмѣтни кредити азъ приготвямъ да внеса особено прѣдложение въ Народното Събрание и ще се видятъ тогава подробноститѣ. Мога и сега, малко по-сетнѣ, да ви съобща нѣкои отъ по-главнитѣ пера, за да можете да съдите доколко тия разноски сж могли да се прѣдвидятъ лани, а не сж прѣдвидени, и доколко не сж могли тогава да се прѣдвидятъ. Така щото, прѣдполага се, че заедно съ тия 3.600.000 л. допълнителни и свръхсмѣтни кредити ще се похарчатъ още 19.174.000 л. Излиза тогава, че разходитѣ за 1901 г. ще се покачатъ на 95.000.000 л. Приходътъ, както казахъ, се прѣсмѣта на 90.000.000 л. Слѣдователно, остава единъ дефицитъ отъ 5.000.000 л., т. е. толкова има да плати хазната повече, отколкото ще получи. Къмъ този дефицитъ трѣбва да прибавимъ, когато се поставяме на гледна точка на съкровището, и още други 4½ милиона лева — точно 4.532.774 — които сме похарчили прѣзъ миналата година като извънредни кредити, вотирани отъ Народното Събрание по Министерството на Обществениитѣ Сгради, Пжтищата и Съобщенията, т. е. за довършване на желѣзници, за направа портове и пр. Така щото, споредъ тази приблизителна смѣтка съкровището ще излѣзе открито съ около 9½ милиона лева. Тази е смѣтката, която прави отдѣлението за отчетността при Министерството на Финанситѣ и споредъ която дефицитътъ за 1901 г. възлиза на 5 милиона лева горѣ-долу.

Азъ направихъ, г-да народни прѣдставители, друга една смѣтка, която, прѣдполагамъ, ще даде най-голямата цифра на дефицита. Ето какъ постѣпихъ. По бюджета за 1901 г., отъ прѣжитѣ данъци прѣдвижда се да постѣпятъ 38.474.000 л. Срѣщу тази сума събрано е до 1 априлий 1902 г. — 25.735 000 л.; остава, слѣдователно, за събиране слѣдъ 1 априлий т. г. 12.739.000 л. Какво точно ще се събере отъ тази сума докрай на текущата година, не може да се каже. Едно е само несъмнено, че цѣлата тази сума не може да се събере: една частъ ще остане като недобори. Азъ ще ви кажа по-сетнѣ моето мнѣние. Сега да прѣминеъ по-нататъкъ.

Отъ косвенитѣ данъци прѣдвидѣло се е да постѣпятъ 27.920.000 л.; постѣпили сж, наистина, до 1 априлий т. г. 27.210.000 л.; слѣдователно, оттамъ има една липса отъ 710.000 л. Тази липса не може вече да се допълни. Тѣ вече сж косвени данъци. Вие знаете, че косвенитѣ данъци се констатираъ едно-временно съ постѣпленіето имъ. Липсата произлиза най-много отъ бандерола и вноското мито. Първото перо е дало 1 048.000 л. по-малко отъ прѣдвиденото, а второто — 618.000 л.

Отъ беритѣ е прѣдвидено да се събератъ 5.351.000 л., събрано е 5.038.000 л., остава една липса отъ 313.000 л., която сума тѣй сжщо не може да бѣде допълнена. Отъ глоби прѣдвидено е да се събератъ 920.000 л., събрано е 483.000 л., липсватъ 437.000 л. По доходи отъ съобщенията прѣдвидено е да се събератъ 12.299.000 л., събрани сж 10.010.000 л.; тукъ е голѣмата липса отъ 2.289.000 л. Тя произлиза главно отъ това, че експлоатацията на наптитѣ желѣзници е дала 1³/₄ милиона лева по-малко, отколкото се прѣдвидѣла въ бюджета. Виждате, че при съставянето на бюджета за 1091 г., г. Министърътъ на Финанситѣ се е излъгалъ въ това, когато е прѣдвидѣлъ своитѣ приходи, или, по-добрѣ, сжщността на работата не е отговорила въ голѣмъ размѣръ на очакванята на Министра на Финанситѣ.

Отъ държавнитѣ имоти прѣдвидено е да постѣпятъ 6.053.000 л., постѣпили сж 5.000.000 л., излиза една липса отъ 1.053.000 л.

По послѣдното отдѣление на приходния ни бюджетъ — случайни постѣпления — е прѣдвидено да се събератъ 4.300.000 л., а постѣпили сж — безъ 4.050.000 събрани срѣщу недобори и които въ бюджета не се прѣдвидени — 5.911.000 л.; слѣдователно, тукъ има едно уголѣмение, постѣпило е повече, отколкото е прѣдвидено въ бюджета — 1.611.000 л. Тази сума ще се уголѣми още съ 1 милионъ, ако поржченитѣ никелови монети постѣпятъ докрай на текущата година въ държавнитѣ ковчежничества. Ще ви кажа веднага, че уголѣмението въ това отдѣление нашия приходенъ бюджетъ произлиза главно отъ приходитѣ по сключени упражненія. За приходи отъ сключенитѣ упражненія е прѣдвидено, че ще се събератъ само 600.000 л., а събрани сж въ сжщностъ 3.081.454 л. Една голѣма частъ отъ тѣзи 3.081.000 л. излиза

отъ операциитѣ по книгитѣ, т. е. отъ операции, по които държавата въ лицето на разнитѣ си учрѣждения се явива като кредиторъ и дебиторъ. Липската година Народното Събрание вотира единъ свръхсмѣтенъ кредитъ на сума около 13.000.000 л.; голѣма частъ отъ тѣзи кредити отъ 13.000.000 се дължаха пакъ на съкровището, като приходи по други учрѣждения. За простъ примѣръ, ще ви кажа смѣтитѣ на Държавната печатница съ различнитѣ министерства. Едно министерство дължи на Държавната печатница нѣкоя сума, нѣма срѣдства да плати, приема свръхсмѣтенъ кредитъ, прави разхода, но вписа се въ държавното съкровище за смѣтка на прихода на Държавната печатница за минали години.

За да не бъркаме, г-да прѣдставители, двѣтѣ понятия: недоборъ и сключени упражненія, защото тѣ могатъ да се повтарятъ често, ще ви кажа двѣ думи за разликата. Когато говоримъ за недобори, разбираме онова, което остава да се събира слѣдъ сключването на бюджета по данъцитѣ, прѣдвидени въ приходния бюджетъ, въ отдѣленіето на прѣжитѣ данъци, т. е. отъ поземелния налогъ, отъ белика, отъ данъка върху сградитѣ, данъка върху занятіята, пжтната повинностъ, военния данѣкъ и пр. Тѣзи суми, които има да се събиратъ отъ миналитѣ години, т. е. за такива бюджети, упражненіето на които е вече сключено, съ други думи за такива бюджети, приходи на които сж събирани вече прѣзъ двѣ години и сж минали въ третата година, тѣзи суми, казвамъ, които се събиратъ, се казватъ приходи отъ недобори. Тази е разликата, която прави Министерството на Финанситѣ. Всичкитѣ други приходи, които се правятъ по миналитѣ бюджети, т. е. отъ косвенитѣ данъци, отъ глоби, отъ доходи, отъ съобщения, отъ държавни имоти и капитали и пр., всичко каквото се събира за миналитѣ години по тия пера се минава въ перото сключени упражненія. Значи, приходи по сключенитѣ упражненія сж онѣзи, които се събиратъ отъ останалитѣ за събиране приходи на минали години, съ изключение на събранитѣ пари по прѣжитѣ данъци, които минаватъ като недобори.

Да продължа вървнатата смѣтка за сключването на бюджета за 1901 г. Всичко по приходния бюджетъ на 1901 г., като захванемъ отъ косвенитѣ данъци до държавнитѣ имоти, оказва се една липса отъ 5.402.000 л. — толкова е събрано по-малко, отколкото е очаквалъ Министърътъ на Финанситѣ. По случайнитѣ приходи е събрано повече 1.611.000 л.; остава, слѣдователно, да е събрано 3.791.000 л. по-малко, отколкото е очаквано, като оставимъ настрана прѣжитѣ данъци. Прѣжитѣ данъци ето защо ги оставямъ настрана. Обикновено у насъ прѣжитѣ данъци никога не постѣпватъ напълно; отъ тѣхъ всекога оставатъ недобори. Въ прѣдстоящия случай, мисля, нѣма да се отклонимъ отъ истината, като вземемъ, че това, което остане недосъбрано по прѣжитѣ данъци, ще се покрие съ събраното отъ недоборитѣ отъ миналитѣ години. Отъ ови

12.739.000, които остават по бюджета за 1901 г. като не събрани, азъ казвамъ, че ще се събератъ докрая на годината още 8.709.000 л.; а 4.050.000 л., които е събралъ прѣзъ 1901 г. Министерствъта на Финанситѣ като недобори отъ минали, оставямъ ги да се изравнятъ съ онѣзи 4.000.000, които нѣма да се събератъ по бюджета за 1901 г. Оставатъ, значи, настрана отъ събранитѣ прѣзъ 1901 г. въ дѣйствителностъ по приходния бюджетъ 4.000.000 л. недобори и считамъ ги, че ще отидатъ като недобори по бюджета на 1901 г. Тогава ето какъ се прѣдставлява смѣтката. Приходниятъ бюджетъ за 1901 г. показваше, че има 96.826.000 л. да се събератъ. Събрано е по-малко 3.791.000 л.; оставатъ, слѣдователно, 93.035.000 л. като данъци и въобще приходи, които сж събрани или ще се събератъ. За разходи въ 1901 г. има прѣдвидени 96.066.000 л. Прѣдполагамъ, споредъ една приблизителна смѣтка на основание резултатитѣ за минали години, че отъ тѣзи 96.000.000 л. нѣма да се разходватъ $\frac{1}{2}\%$, т. е. ще има единъ недоразходъ или ще се направи по-малко разходъ, отколкото е прѣдвиденъ, на 480.000 л., и прѣдполагамъ, че дѣйствителниятъ разходъ по бюджета за 1901 г. до 31 августъ текущата година ще бжде 95.586.000 л. Прибавямъ на тѣзи бюджетни разходи 3.974.000 л., които като свръхсмѣтни кредити — взети било по силата на чл. 126 отъ конституцията, било по рѣшения, които Народното Събрание ще вотира сега — не сж били минати въ разходния бюджетъ и не влизатъ, слѣдователно, въ горната сума. Тогава получаваме, че всичкитѣ разходи по бюджета за 1901 г. ще бждатъ 99.560.000 л. Приходите, които ще се събератъ, ще бждатъ 93.035.000 л.; остава единъ дефицитъ най-много отъ 6.560.000 л. И когато ще говоримъ за държавното съкровище — защото това не влиза въ дефицититѣ — когато гледаме отъ гледна точка на съкровището, ще прибавимъ още 4.500.000 л., които сме похарчили за желѣзницитѣ и пр., и дохождаме, че съкровището остава отворено за 1901 г. съ 11.000.000 л.

Г-да народни прѣдставители! Като установихме какъвъ е дефицитътъ, приблизителниятъ — повтарямъ и потрѣтамъ да го кажа, защото е само смѣтка на прѣдположение, доколкото на човѣка умътъ му стига и доколкото може да се прѣдвидятъ тѣзи работи — прѣдстои да говоримъ по другъ единъ въпросъ, който се зачекна пакъ отъ г. г. народнитѣ прѣдставители и въ тая сесия. Казвахъ: обявяваше се, че държавата ще фалира, ако се не приеме договорътъ за заема; но мина се януарий, ето приближава се юлий и държавата не фалира. Какъ стана това нѣщо да посрѣщне държавата задълженията си? По този въпросъ азъ не желая да влизамъ въ подробности, защото по-добрѣ е само Министерствъта на Финанситѣ да знае какъ е могълъ да отговори на известни задължения въ сроковетѣ. Правилъ каквото можѣ да направи и моятъ прѣдшественикъ, уважаемиятъ г. Каравеловъ, правихъ и азъ каквото можяхъ, и си изпъл-

нихме дълга и той, и азъ, и посрѣщнахме нашитѣ купони прѣзъ януарий т. г., а сега ви заявявамъ, че ще посрѣщнемъ купонитѣ и прѣзъ юлий. Мисля, за това министритѣ на финанситѣ заслужаватъ нѣщо друго, а не натъквания. Но злото, което се нанесе на държавата поради неприеждането на онѣзи договори, не се състои въ това, че ужъ нѣкои били казали, че ще фалираме, пъкъ не сме фалирали. Не трѣбва, когато се цѣнятъ тѣзи нѣща, да се играе само съ думитѣ, а би трѣбвало да се вникне по-дълбоко въ работата, за да се знае и да се прѣцѣни, станало ли е по-лошо или е станало по-добро. Азъ ви казвамъ, че стана по-лошо, защото, прѣди всичко, чрѣзъ неприеждането на заема отъ ланската година, въ декемврий мѣсецъ, онѣзи г. г. народни прѣдставители, които не вотираха заради него, прѣмо станаха причина да се патовари бюджетътъ на текущата година съ 6.000.000 л. Тѣ задължиха държавата да се явява днесъ съ единъ бюджетъ уравновѣсенъ съ дефицитъ. Прѣди малко ви изложихъ, че съ сключеното упражнение на бюджета за 1901 г. нѣма да намалимъ държавнитѣ дългове, а ще ги уголѣвимъ, и ви показвахъ приблизителната цифра, съ която ще ги уголѣвимъ. Когато въ декемврийската сесия защищавахъ договора за заема, изложихъ, че държавнитѣ летици дългове, не консолидирани, се възкачвахъ на 63.000.000 л. горѣ-долу. Въ тая сума влизаше, разбира се, и частъ отъ оная сума, която сме похарчили прѣзъ 1901 г. по извънредния бюджетъ. Прѣди малко ви споменахъ какво ще се прибавило още къмъ тѣзи държавни дългове. Ония 11.000.000, които сж похарчени или ще се похарчатъ отъ съкровището по редовния и извънредния бюджетъ за 1901 г., никой министъръ на финанситѣ не може да ги вземе извъвъздуха. И тия 11.000.000 л. има да се посрѣщатъ пакъ сега, като летици дългове; защото, като нѣма Министерствъта на Финанситѣ да прибира приходи, като нѣма откъде да ги плати, ще трѣбва да прибѣгне къмъ извънредни срѣдства — къмъ заемъ — за покриването имъ. Въ разходния бюджетъ на текущата 1902 г., въ отдѣлението за държавнитѣ дългове, вие ще намѣрите, че е прѣдвидено за лихва на Българската Народна Банка и на други кредитори 2.600.000 л.; прѣдвидени сж за плащане погашения, лихви и пр. по заема срѣщу съкровищнитѣ бонове — 7.251.288 л.; прѣдвидено е за ажио на сумитѣ, съ които ще се купи злато за да се платятъ купонитѣ — 1.300.000 л. Къмъ тия трѣбва да се прибави още едно перо, което не се вижда ясно въ бюджета за 1902 г. Понеже говоримъ за заема, който лани се проектираше, трѣбва да кажемъ какво е минато тая година въ бюджета за да се платятъ лихвитѣ и за погашението на онѣзи 28.000.000 л., отъ заема отъ 1892 г., които трѣбваше да се конвертиратъ въ 5%-овъ заемъ, споредъ договора, който се не прие. Смѣтката показва, че лихвитѣ и погашенията на тия 28 милиона правятъ приблизително 1.700.000 л. Като се събератъ тия четири суми, излиза, слѣдова-

телно, че въ тазгодишния бюджетъ, за да посрѣщнемъ напѣтъ задължения по летицитѣ дългове — било спрѣмо Българската Народна Банка, било спрѣмо земеделѣческитѣ каси и други кредитори, било за лихви и погашения на съкровищнитѣ бонове и пр., — прѣдвижда се една сума отъ 12.151.288 л. Ако заемътъ бѣше прокаранъ лани, то въ тазгодишния бюджетъ имаше да минемъ само анюитета на този заемъ, който възлизаше, както ви е познато, на 6.828.000 л. Съ анюитета отъ 6.828.000 л. щѣха да се прѣмахнатъ — съ изключение, може би, на една малка сума за ажио — всички тия пера въ тазгодишния напѣтъ бюджетъ за 1902 г., щѣха да се прѣмахнатъ приблизително толкова пари и за 1903 г. и 1904 г. Съ други думи, разходниятъ бюджетъ щѣше да се прѣдстави съ 6 милиона приблизително по-малкъ. Ако наопаки остане сегашното положение и въ течение за двѣтъ години — 1903 и 1904 — държавата постоянно ще натрупува летицитѣ дългове и ще плаща излишни лихви, когато имаше възможность съ една комбинация на заемъ да се намалятъ тия лихви и да се прѣмахне най-главно една голѣма частъ, която тежи на тазгодишния бюджетъ по перото ажио отъ 1.300.000 л. Загубитѣ, слѣдователно, или, по-добрѣ да кажа, лошитѣ послѣдствия отъ неприемането на заема, ако не се явиха въ една катастрофа — трѣбва да забѣлѣжа тукъ, че никой отъ насъ не прѣдвѣщаваше такава катастрофа, каквато разбиратъ нѣкои господа — явиха се, наистина, не съ катастрофа, но съ силно влошаване на положението. Останемъ ли сѣ да се боримъ въ нѣмането си, не е чудно да ни сполѣти нѣкога и катастрофа. Врѣме е да се съзнае, че летицитѣ дългове, заедно съ съкровищнитѣ бонове, като скала притискатъ бюджета ни, тѣ тежко лежатъ и на финансовото положение на страната, та трѣбва частъ по-скоро да се намѣри срѣдство да се отървемъ отъ тѣхъ чрѣзъ единъ консолидиранъ заемъ.

По отношение на напѣтѣ смѣтки съ Българската Народна Банка, трѣбва да забѣлѣжа, че тѣ наистина не сж се влошили, наопаки се подобриха. Но заради това пѣкъ се влошиха напѣтѣ смѣтки съ другото кредитно учрѣждение въ страната — земеделѣческитѣ каси. Азъ мислѣхъ, че трѣбва да щадимъ Българската Народна Банка, защото тя има голѣми задължения и съ търговския свѣтъ, а пѣкъ по отношение на земеделѣческитѣ каси направихме такава спогодба, щото въ врѣме, когато тя имаше излишѣци, тя ни услужваше. (П. Каравеловъ: Колко имаме да даваме на земеделѣческитѣ каси?) Около 7.000.000 л. Но тая сума наскоро ще стане по-голѣма. Кѣмъ Българската Народна Банка напѣтъ дългове се намалиха съ 1.175.282 л. отъ положението, което имаме въ декемврий мѣсець. На земеделѣческитѣ каси, когато иматъ нужда, имъ авансираме и ги улесняваме.

П. Каравеловъ: Съ купона!

Министъръ М. Сарафовъ: Срѣцу даденото за първия купонъ върнахме имъ значителна частъ.

П. Каравеловъ: Ами вториятъ?

Министъръ М. Сарафовъ: За втория успѣшно се приготвяме.

П. Каравеловъ: Ако вземете пари на заемъ отъ Банката.

В. Дмитровъ: На Банката оставатъ 27.000.000.

Н. Габровски: Колко имаме да даваме на Банката, г-нѣ министре?

Министъръ М. Сарафовъ: На Банката сега имаме да даваме 29.000.000 приблизително.

Г-да народни прѣдставители! По отношение на напѣтѣ консолидирани дългове нѣма какво да ви кажа. Погашенията и купонитѣ се плащатъ редовно и ще се плащатъ още редовно на най-близкия срокъ. Съкровището посрѣщна безъ външна помощъ априлския купонъ. То ще посрѣщне, вървамъ, голѣмъ дълъ и отъ Лондонския купонъ прѣзъ юлий.

По отношение на летицитѣ дългове не му е сега врѣмето да ви ги изброявамъ точно. Дадохъ ви достатъчно данни, за да си съставите понятие, че работата не е много цвѣтуща.

Прѣмипавамъ, г-да народни прѣдставители, да ви изложа бюджета за 1902 г. Бюджетитѣ всички, мисли, сж раздадени вече, съ изключение на военния бюджетъ. За военния бюджетъ разходътъ ще бѣде 20.000.000 л. (П. Каравеловъ: Ама да не намаляватъ отъ вещественитѣ разходи?) Мога да удовлетвори любопитството на г. Каравелова, че нѣма да бѣдатъ намалени само вещественитѣ разходи, но Военното Министерство ще състави бюджета така, както го желаемъ; т. е. да бѣде намалено и отъ една, и отъ друга страна — да може за контингента на войската, който има да държимъ, да удовлетвори необходимитѣ ѝ веществени разходи прѣзъ годината. Заплати и веществени разходи да бѣдатъ въ хармония. Сумата, г-да народни прѣдставители, отъ 20.000.000 л. е сума, съ която можемъ да минемъ тая година. Много отъ г. г. народнитѣ прѣдставители и уважаемиятъ г. Каравеловъ съзнаватъ, че сумата отъ 20.000.000 л. при една армия, която бихме могли да държимъ въ съгласие съ закона за военнитѣ сили на Княжеството, е недостатъчна. Трѣбва, обаче, да ви кажа, че г. Военниятъ Министъръ ще внесе прѣдложение сега още въ Народното Събрание, за да установи контингента на новобранцитѣ, който има да се взема всѣка година въ нашата войска, и да приведе броя на настоящата подъ знамената войска въ съгласие съ закона за носенето на военната тежоба. (П. Каравеловъ: Дали ще внесе и щатътъ?) Щатътъ на офицеритѣ, ми се струва, че сега не ще може да се внесе. (П. Каравеловъ: Това безконечно производство ми е омръзнало.)

Г-да народни прѣдставители! Отъ бюджетитѣ, които имате на рѣка, се установява — понеже военниятъ бюджетъ е прѣдвиденъ въ кръгла цифра, то и азъ ще говоря съ кръгли цифри: — за върховното правителство има прѣдвидени разходи отъ 2.019.000 л.; за държавнитѣ дългове е прѣдвидена една сума отъ 33.135.000 л.; Върховната Сметна Палата — 152.000 л.; Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията — 3.687.000 л.; Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи — 6.422.000 л.; Министерството на Народното Просвѣщение — 7.707.000 л.; Министерството на Финанситѣ — 4.241.000 л.; Министерството на Правосъдието — 4.215.000 л.; Министерството на Войната — 20.000.000 л.; Министерството на Търговията и Земледѣлието — 4.557.000 л. и Министерството на Обществениитѣ Сгради, Пѣтищата и Съобщенията — 11.757.000 л. Всякиятъ разходъ за 1902 г. се прѣдвижда на сума 97.893.000 л. или кръгла цифра 97.900.000 л. Въ сравнение съ бюджета отъ 1901 г. има едно намаление по върховното правителство съ 89.000 л.; за държавнитѣ дългове има едно уголѣмение отъ 1.548.000 л. Въ подробния бюджетъ ще видите отъ произлиза това уголѣмение; то е най-главно за лихви — прѣдвидено 1.000.000 л. повече, отколкото прѣзъ 1901 г., послѣ прѣдвиждаме за ажио, за което нищо не е прѣдвидено лани — 1.300.000 л. Тѣзи двѣ пера даватъ едно уголѣмение отъ 3.100.000 л. Разбира се, че по другитѣ пера на държавнитѣ дългове има намаление, та въ общото излиза, че за 1902 г. искаме 1.548.000 повече, отколкото прѣзъ 1901 г. Има намаление по консолидиранитѣ дългове въ лихвитѣ, защото, бюджетътъ както се прѣдстави лани, лихвитѣ по аванса отъ 7.000.000 л. влизаха между лихвитѣ, прѣдвидени за 6%-овия заемъ отъ 1892 г., а тази година ги прѣдвиждаме въ § 18 „лихви на Българската Народна Банка и др.“ Друго едно намаление въ лихвитѣ има, но то се изравнява почти съ уголѣмението въ погашенията на държавнитѣ дългове, защото лихвитѣ се намаляватъ, а погашението се уголѣмява. По-нататъкъ имаме едно уголѣмение въ Върховната Сметна Палата, защото се прѣдвижда единъ съвѣтникъ повече, който лани се прѣдвиждаше само въ 8-мѣсечния бюджетъ. По Министерството на Външнитѣ Работи има намаление отъ 55.000 л.; по Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи има едно намаление отъ 187.000 л., вслѣдствие реформитѣ направени прѣзъ ланската година, които даватъ и сега намаление; по Министерството на Народното Просвѣщение има намаление 166.000 л., което произлиза отъ нѣкои мѣрки, които моятъ уважаемъ колега на Народното Просвѣщение ще внесе въ закона за бюджета. Става едно общо намаление въ заплатитѣ на учителитѣ: прави се разлика на заплатитѣ между градскитѣ и селскитѣ учители, както и въ заплатитѣ на учителскитѣ и учителитѣ. Намалението отъ тия мѣрки е въ сжщностъ по-голъмо; но то се унищожава отъ уголѣмението въ заплатитѣ на учителитѣ,

поради степенуването имъ съгласно закона за народното просвѣщение. Степенуването е направено лани, но плащането на по-голъми заплати се явява сега въ бюджета; като се изравнятъ уголѣменията съ намаленията, получава се въ резултатъ едно намаление отъ 166.000 л.

Ала за слѣдующата година мѣрката, която вземаме сега и която, прѣдполагаме, ще се подобри и отъ Народното Събрание, ще даде едно намаление около 1½ милиона. По Министерството на Финанситѣ има едно уголѣмение около 6.000 л. По Министерството на Правосъдието има уголѣмение 61.815 л. Въ сжщностъ по него министерство имаме малко едно намаление. Това се прѣобърна на уголѣмение, защото се прѣдвидѣха около 91.000 л., злоупотрѣбени суми отъ сѣдебнитѣ пристави, които трѣбва да плаща държавата, и се минаха по Министерството на Правосъдието. Въ Министерството на Войната има 327.000 л. по-малко. (П. Каравеловъ: Колко?) Понеже въ ланския бюджетъ бѣше 20.327.000 л., то азъ казвамъ кръглата цифра 327.000 л. Това намаление може и да изчезне, когато се състави окончателниятъ бюджетъ. По Министерството на Търговията и Земледѣлието има намаление 18.441 л. По Министерството на Обществениитѣ Сгради, Пѣтищата и Съобщенията разходитѣ се уголѣмиха съ 1.043.000 л. Трѣбва да ви кажа, г-да народни прѣдставители, че само голѣмата нужда застави Министра на Финанситѣ въ тази година да окастри, ако думата е позволена тукъ, бюджета на Министерството на Обществениитѣ Сгради. По това министерство му се искаха за текущата година около 5 милиона повече, отколкото лани. Признавамъ, че съ сумата 11.757.000 л., която се прѣдвижда въ текущия бюджетъ, мжчно ще може да се живѣе, но положението на страната не може да позволи друго нѣщо да се направи. По това министерство има и доста голѣми свръхсметни кредити да се искатъ: види се, че реформитѣ, които се направиха ланската година, не дадоха онзи резултатъ, който се очакваше отъ тѣхъ. Намаления се направиха, но тѣзи намаления, може би, сж отишли малко по-далечъ, отколкото е трѣвало, и затова сж били принудени по отношение персонала да си служатъ съ суми, прѣдначинени пакъ за персонала, но подъ други пера. И за да се уравни тази работа, за да се установи единъ по-правилень бюджетъ на Министерството на Обществениитѣ Сгради, моятъ колега, г. Константиновъ, бѣше принуденъ да състави бюджета тѣй, както го виждате сега. Това ви споменавамъ, за да обясни отсега още, защо ще срѣщнете пера въ бюджета като че ли има нови служби. Ако прѣгледате внимателно отдѣленията за персонала въ дирекцията на постройкитѣ и въ дирекцията на желѣзницитѣ, ще видите чиновници, прѣдвидени за 7 мѣсеца, а за 5 мѣсеца като че ги е нѣмало, но въ сжщностъ тѣ сж били, но сж се плащали не по тази частъ на бюджета. Та, повтарямъ да ви кажа, по Министерството на Обществениитѣ Сгради не можеше

да се направи нѣщо повече, освѣтъ това, което направихме. Излиза тогава, че бюджетътъ по разходната си частъ се увеличава въ общия резултатъ съ едно уголѣмнение отъ 1.823.000 л. (П. Каравеловъ: Купуване на вагони има ли?) Купуване на вагони не е прѣдвидено, но, както знаете, г-нъ Каравеловъ, само поправката на вагонитѣ влиза въ редовния бюджетъ, а купуването на новитѣ влиза въ извънредния бюджетъ. (Ц. Таслаковъ: Всичко това въ сравнение съ 12-мѣсечния бюджетъ ли е?) Азъ сравнявамъ бюджетопроекта, както го внесаме, съ бюджета за 1901 г., както е излѣзълъ отъ Народното Сѣбрание. Разликата е, слѣдователно, измежду цѣлия бюджетъ за 1901 г. и нашия проектъ.

Въ това общо уголѣмнение, трѣбва да обърнемъ внимание на народното прѣдставителство, влиза едно ново перо въ бюджетитѣ на всички министерства. Това е смѣтката или параграфътъ за изплащане на стари дългове. Щастлива е била лани мисълта на уважаемия г. Каравеловъ, да внесе въ закона за бюджета опрѣдѣлението, щото перото за стари дългове, което се е гласувало дотогава празно въ бюджета, да се минава отнапрѣдъ. Съ това опрѣдѣление се узаконява за стари дългове да се харчатъ такива суми, каквито се вотира въ прѣдварително отъ Народното Сѣбрание. По тоя начинъ се въвежда единъ добъръ редъ въ разходния бюджетъ, защото се опрѣдѣля отнапрѣдъ и съ знанието на народното прѣдставителство какво има да се харчи за стари дългове; затваря се една врата, прѣзъ която се минавало за създаване на дефицитъ. Въ прѣдставения бюджетъ прѣдвидено е да се похарчатъ прѣзъ текущата година за стари дългове една обща сума — 722.892 л. Тази сума е така разпрѣдѣлена: по държавнитѣ дългове — 8.500 л.; по Министерството на Външнитѣ Работи и Изповѣданията — 55.000 л.; по Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи — 11.000 л.; по Министерството на Народното Просвѣщение — 19.000 л.; по Министерството на Финанситѣ — 25.000 л.; по Министерството на Правосѣдието — 13.000 л.; по Министерството на Войната — 259.000 л.; по Министерството на Търговията и Земледѣлието — 97.279 л. и по Министерството на Обществениитѣ Сгради — 235.000 л. Тѣй като между редовнитѣ приходи на държавата, редовния приходенъ бюджетъ, се минава всичко онова, което се събира отъ недоборитѣ на миналитѣ години, то право е, отъ друга страна, да се минатъ като редовни разходи и онѣзи суми, които ще се платятъ за смѣтка на сключенитѣ вече бюджети. Така щото, ако се вземе въ внимание и това ново перо, което се въвежда въ бюджета, тогава излиза, че уголѣмнението сирѣмъ ланския бюджетъ, вмѣсто да бѣде 1.800.000 л., ще спадне на 1.100.000 л. Да потеглимъ тогавъ, г-да народни прѣдставители, равносѣтката Приходния бюджетъ ви е прѣдставенъ. Той възлиза на 95.955.000 л. за 1902 г. — въ сравнение съ ланската година той има едно намаляние отъ около 900.000 л. Азъ взимамъ, че приходитѣ, понеже говоримъ съ кръгли цифри, вмѣсто 95.955.000 л. сѣ

95.900.000 л. Излиза тогава, че като прѣдвиждаме единъ разходъ отъ 97.900.000 л., а единъ приходъ отъ 95.900.000, остава единъ дефицитъ отъ 2.000.000 л. Къмъ този дефицитъ отъ 2.000.000 л. ще трѣбва да се прибави още една сума, която сега точно не е опрѣдѣлена и която азъ гуждамъ въ краенъ случай най-много до 1.000.000 л., за да говоримъ пакъ въ общи цифри; тя е една сума, която ще стане нужда да се вотира отъ Народното Сѣбрание, поради тържествата, които има да станатъ прѣзъ есенята на тази година. (Ц. Таслаковъ: Вѣдната България голѣми тържества ще прави! — Г. Кирковъ: Цървули нѣма, гайда иска!)

И така, г-да народни прѣдставители, азъ се намирамъ въ много неприятното положение, отъ години насамъ, да се намѣря прѣвъ министъръ на Финанситѣ и да излѣза прѣдъ васъ да ви кажа, че бюджетътъ не се покрива: приходитѣ сѣ по-малко, отколкото разходитѣ, съ около три милиона. Но, г-да народни прѣдставители, казахъ ви отъ самото начало, че правителството нѣмаше намѣрение да скове бюджета и да го прѣдставимъ прѣдъ васъ, та и народното прѣдставителство да се мами, тѣкъ и ние самитѣ да се мамимъ. Вмѣсто да прибѣгваме къмъ такива срѣдства, ние счетохме за наши дългъ да прѣдставимъ прѣдъ васъ положението тѣй, каквото си е, за да можете и ние съзнателно да гласувате, а и ние, като знаемъ какво ни прѣдстои, да гледаме да употребимъ всички усилия за да пестимъ при прилагането на бюджета, за да можемъ да покриемъ показаниа на книга дефицитъ; да стане, може би, малко противното на онова, което досега е съществувало: сѣ нашитѣ бюджети въ проектъ и слѣдъ гласуването сѣ се свѣршвали съ единъ суфицитъ, съ единъ излишѣкъ, а въ сжщностъ, азъ ви споменахъ и по-напрѣдъ, никога досега нашиятъ бюджетъ не е билъ уравновѣсенъ.

Сега, прави ли сме да очакваме такова нѣщо? Азъ, г-да народни прѣдставители, трѣбва да ви кажа, че съмъ спокоенъ въ това отношение. Азъ мисля, че дефицитътъ отъ 3.000.000 л. нѣма да се яви въ края на бюджетния периодъ, при сключването на бюджета. И защо нѣма да се яви? Най-напрѣдъ, г-да народни прѣдставители, вие знаете, че ние ще ви прѣдставимъ единъ заемъ. (Д. Филловъ: Кога?) Имайте търпѣние. Единъ договоръ за заемъ ще ви прѣдставимъ, на всѣки начинъ. И туй, което ще ви говоря сега, малката комбинация, която искамъ да направя, тя става въ прѣдположението, че заемътъ дѣйствително ще се приеме отъ Народното Сѣбрание. Първоначалната мисълъ моя бѣше, че ще ви прѣдставя бюджета при сжщитѣ приходни срѣдства съвсѣмъ безъ дефицитъ и, ако бѣха се сбѣждали нѣкои обстоятелства, това щѣше да стане. Ако можехме да прокараме емисията на заема да стане най-късно въ началото на мѣсець юлий т. г., тѣзи 3.000.000 нѣмаше да се явятъ. Ако отъ една страна извадимъ и съберемъ половината отъ всичкитѣ пера изъ бюджета на „държавнитѣ дългове“, които се отнасятъ до лихви и погашения

на летиците дългове, заедно съ ажио и други разности, а от друга страна, като прѣсметнемъ годишния анюитетъ на единъ 5%-овъ заемъ, произведението на който да е достатъчно да покрие всички летици дългове, ще получимъ, че можехме да намалимъ отъ разходния бюджетъ за държавни дългове около 2.700.000 л. И по-напрѣдъ ви споменахъ за ония 6.000.000 л., които плащаме повече въ тазгодишния бюджетъ, поради туй обстоятелство само, че държавнитѣ летици дългове останаха въ онуй положение, въ което се намираха въ края на ланската година, вмѣсто да можемъ да имаме единъ консолидиранъ заемъ, анюитетътъ на който да възлиза на 6.830.000 л. горѣ-долу. Ако се направи единъ заемъ, въ размѣръ достатъченъ за да може съ произведението му да се покриватъ нашитѣ летици дългове, анюитетътъ му по 5% лихви въ течение пакъ на 50 години, както бѣше проектиранъ стариятъ заемъ, би възлизалъ на около 5.789.000 л. Ние по нашитѣ летици дългове въ тази година, както и за 1903 и 1904 г., сме принудени да вписваме 10.520.000 л. за тѣзи летици дългове. Въ тая сума влизатъ: погашение съкровищнитѣ бонове, лихви на съкровищнитѣ бонове, лихви на Българската Народна Банка за 30.000.000 л. срѣдно въ годината, лихви на земеделъческата каса за 7.000.000 л., лихва на аванса отъ 7 милиона и пр. Всички тия пера, като се взематъ отъ една страна, и оня анюитетъ, за който сега ви говорихъ, отъ друга страна, излиза, че нашиятъ бюджетъ въ отдѣла си „държавни дългове“ може да се улесни годишно съ 4.730.000 л. Това въ течение на тритѣ години — 1902, 1903 и 1904. Ако бѣше направена емисията на заема на 1 юлий, т. е. да можехме да спечелимъ половината година по лихви, погашение и намаление на ажиото, то щѣхме да намалимъ разходитѣ си по държавни дългове съ около 2.560.000 л. Ако заемътъ и емисията стане въ септемврий мѣсець, то само съ това събитие, съ реализирането на заема тогазъ, разносцитѣ по нашитѣ държавни дългове ще се намалятъ приблизително съ 600.000 л. Съ толкова, слѣдователно, прѣдставениятъ дефицитъ отъ 2 милиона по редовния ни бюджетъ ще се намали и ще трѣбва да търсимъ срѣдства да покриемъ остатъка отъ 1.400.000 л. Трѣбва да ви обърна вниманието, г-да народни прѣдставители, защо ви изтъкнахъ правеното „прѣдположение за мѣсець юлий“. Вие знаете, че на 1 юлий имаме най-голѣмия купонъ отъ 4.600.000 л., на 19 юлий другия купонъ отъ 1.600.000 л., а за октомврий остава малкия купонъ отъ 1.050.000 л. Слѣдователно, за насъ бѣше нужно, вмѣсто да даваме 13% ажио, за да внесемъ купона въ злато, ако можехме да направимъ емисията въ юлий, щѣхме да економисаме ажиото, щѣхме да економисаме разликата на лихвата за 6 мѣсеца отъ 7 на 5, или, по-точно, поради емисионния курсъ, 6 и пѣнцо повече. Разбира се, слѣдователно, отъ емисирането на заема въ септемврий, защо азъ очаквамъ едно намаление въ разхода на държавнитѣ дългове само съ около 600.000 л. Това

произлиза главно отъ лихвитѣ и погашението на съкровищнитѣ бонове.

Сега, г-да народни прѣдставители, да прѣминемъ на другъ въпросъ. Азъ ще се върна малко назадъ; но това ще бѣде необходимо, за да разберемъ това, което ще слѣдва по-нататѣкъ. Въ приходния бюджетъ за 1902 г., който ви се раздаде, ще намерите слѣдующитѣ угодѣмения и намаления по приходитѣ спрѣмо бюджета на 1901 г. Въ прѣжитѣ данъци общо има едно угодѣмие отъ 42.000 л. — това е спрѣмо 1901 г.; — въ косвенитѣ данъци има едно угодѣмие отъ 1.500.000 л., слѣдователно, прѣдвиждаме едно угодѣмие всичко отъ 1.542.000 л. по прѣжитѣ и косвенитѣ данъци. Въ всичкитѣ други отдѣления на приходния бюджетъ прѣдвидени сѫ по-малки суми за постѣпление. Въ беритѣ има прѣдвидени 35.000 л. по-малко, глобитѣ — 133.000 л. по-малко, доходи отъ съобщения — 1.505.000 л. по-малко, държавнитѣ имоти — 413.000 л. по-малко, случайни — 327.000 л. по-малко. Всичко, слѣдователно, прѣдвидено по-малко 2.413.000 л., а прѣдвидено по данъцитѣ 1.542.000 л. повече, излиза, че е прѣдвидено по-малко държавни приходи, отколкото въ ланския бюджетъ, съ 871.500 л. Въпросъ е, защо правимъ тия намаления и защо прѣдвиждаме тия угодѣмвания? За да дойда до тѣзи мои прѣдвидѣния, азъ се ограничихъ съ даннитѣ за минатитѣ години, а наблегнахъ се силно и на цифритѣ за текущата година. Когато се състави бюджетътъ въ срѣдата на годината, има се и добри, има се и лоши страни. Една отъ добритѣ страни е тази, че нашитѣ приходи дѣйствително ние ги знаемъ какви сѫ, защото постоянно постѣпватъ и ние можемъ чрѣзъ постѣпленията да заключаваме какво трѣбва да прѣдвидимъ за цѣла година. Ето въ кое отношение азъ като министръ на Финанситѣ имамъ прѣимущество отъ уважаемия ми прѣдшественикъ, който по-рано състави бюджета си, и прѣдилагамъ, че по-малко мога да бѣда излъганъ въ надеждитѣ си, отколкото той. Сега да ви кажа какви сѫ резултатитѣ отъ събирането данъцитѣ прѣзъ текущата година. Имамъ прѣдъ себе си една таблица, която ми показва постѣпленията прѣзъ мѣсцитѣ януарий, февруарий, мартъ, априлий и май на четиритѣ послѣдни и текущата. т. е. 1898 г. до 1902 г. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: За 5 мѣсеца!) Да. Сѣ за 5-тѣ мѣсеца. Събрано е само срѣщу прѣжитѣ данъци прѣзъ петѣтѣ първи мѣсеца на 1902 г. 11.403.474 л.; за сѣщото врѣме прѣзъ 1901 г. — 6.600.722 л.; прѣзъ 1900 г. — 7.032.893 л.; прѣзъ 1899 г. — 7.515.768 л.; прѣзъ 1898 г. — 10.223.996 л. Както виждате, г-да народни прѣдставители, отъ реда на 5-годишното събиране на прѣжитѣ даждия, постѣплението е най-голѣмо прѣзъ 1902 г. Тоя благоприятенъ резултатъ отчасти се дължи на поземелния налогъ за ланшната година, който късно захвана да се събира, но не ще съмнѣние, че то свидѣлствува и за успѣшното събиране, и за възможността на данъкоплатцитѣ да

се издължатъ. Както и да е, то може да ни бъде указател за какъ ще постигватъ прѣжитѣ данѣци и прѣзъ друго врѣме на годината. Ако се сравнятъ постиженията на ланшната година съ текущата година, излиза, че сж се подобрили съ 73%, защото отъ 6.600.722 л. възкачили сж се на 11.403.474 л., а въ сравнение съ най-добрата година отъ тоя периодъ на 5 години, именно съ 1898 г., станало е едно уголѣмение съ 11½%, защото прѣзъ 1898 г. сж събрани 10.223.996 л., а прѣзъ тая година 11.403.474 л. Ако се сравни постижението прѣзъ 1898 г. съ онова на 1902 г. и се направи смѣтка, могло би да се опрѣдѣли приблизително какво може да се очаква да постигнѣ прѣзъ текущата година. Прѣзъ 1898 г. събрано е по прѣки данѣци 34.175.067; покрай тѣхъ има събрано недобори 3.708.696 л. Излиза, че прѣзъ цѣлата 1898 г. събрано е всичко по прѣки данѣци 37.883.763 л. Ако се прѣдположи, че уголѣмиването прѣзъ 1902 г. въ сравнение съ 1898 г., ще върви по сѣция размѣръ и за останалитѣ 7 мѣсеца, по който е вървѣло прѣзъ петтѣ първи мѣсеца, тогава отъ прѣжитѣ данѣци, заедно съ недоборитѣ, би трѣбовало да се очаква прѣзъ текущата година една сума отъ 42.240.395 л. Въ нашия бюджетъ се прѣдвижда прѣки данѣци около 38.500.000 л.; слѣдователно, 4.000.000 л. би излѣзло, че може да се събератъ недобори. Този резултатъ по прѣжитѣ данѣци дава достатъчно вѣра, че постиженията, които прѣдвиждаме въ нашия проектъ, ще могатъ да се осществятъ.

По отношение на косвенитѣ данѣци, ето какви резултати имаме. За косвенитѣ данѣци нѣмамъ резултата за всичкитѣ 5 мѣсеца. За мѣсецъ май милионватъ даннитѣ, но за събраното прѣзъ първитѣ 4 мѣсеца, януарий, февруарий, мартъ и априлий, имамъ слѣдното. Прѣзъ 1900 г. има събрано по косвенитѣ данѣци — само косвенитѣ данѣци като вземемъ — 6.214.995 л.; прѣзъ 1901 г. сж събрани 7.609.604 л.; прѣзъ 1902 — 8.506.347 л. Тукъ трѣбва да забѣлѣжа една разлика измежду цифритѣ, които азъ цитирахъ, и цифритѣ, които се печататъ въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Тамъ тѣ сж нѣщо по-големѣ. Защото въ тази таблица влизатъ и нѣкои данѣци, които по бюджета се броятъ между прѣжитѣ, напр., патентътъ за правопродаване на тютюнъ, за правопродаване на спиртни питиета; послѣ има глоби, пристанищно право и други нѣкои пера. Азъ ги изваждамъ и вземамъ само косвенитѣ данѣци. Като се направи сравнение, излиза, че прѣзъ 1901 г. прѣзъ 4-тѣ мѣсеца сж събрани 1.394.609 повече, отколкото прѣзъ 1900 г.; а прѣзъ 1902 г. — 896.743 л. повече, отколкото прѣзъ 1901 г. Процентно излиза, че подобрието отъ 1900 на 1901 г. е 22%, а подобрието отъ 1901 на 1902 г. е 11%. Като се знае, че по косвенитѣ данѣци прѣзъ 1901 г. се е събрало около 27.200.000, могли бихме да опрѣдѣлимъ, като какво ще постигнѣ прѣзъ 1902 г. Ако процентното уголѣмиване констатирано за първитѣ 4 мѣсеца потрае, излиза,

че може да се очаква за 1902 г. да се събератъ 29.920.000 л. И ние прѣдвиждаме въ нашия бюджетъ 29.420.000. (П. Каравеловъ: Това може да бъде право, но за прѣжитѣ данѣци!) Азъ смѣтката за прѣжитѣ данѣци не вземамъ за мѣрка, но показвамъ я като пътъ, като едно стремление. Сега, ако се взематъ отдѣлнитѣ пера на косвенитѣ данѣци и се сравнятъ съ тия на 1901 г., намираме и отдѣлно повече подобриение. Митото отъ внесени стоки, напр., подекоци отъ 1901 на 1902 г. отъ 2.048.827 на 2.512.884; има, прочее, едно подобриение отъ 22%. (П. Каравеловъ: Тамъ е вѣрно и на него можете да разчитате!) Митото отъ износни стоки и на него можемъ да разчитаме, нали? (П. Каравеловъ: Можете!) Митото отъ износнитѣ стоки е било прѣзъ 1901 г. 306.030, а въ 1902 г. — 361.044. Уголѣмение отъ 18%. (П. Каравеловъ: Зависи отъ урожаи!) Да. Отъ урожаи. Кукуруза отъ ланската година продължаватъ сега още да изнасятъ. Акцизътъ отъ спиртнитѣ и колониални стоки прѣзъ 1901 г. е далъ 1.596.657, а прѣзъ 1902 г. — 1.649.256; има, слѣдователно, подобриение 3%. Акцизътъ отъ солъ има намаление. (П. Каравеловъ: Случайно.) Това е, прѣдполагамъ, резултатъ отъ търговска спекулация. Отъ акциза и мито на солта е постигнѣло лани 861.340 л., тая година 787.073 л. — има намаление отъ 8%. Отъ бандерола лани сж постигнѣли 2.502.617, а тая година 2.860.168 — едно подобриение отъ 14%. Ако на основание постиженията прѣзъ ланската година отъ отдѣлнитѣ данѣци и току-що констатирани тѣ уголѣмения прѣзъ първитѣ четири мѣсеца се направи смѣтка, ще се получатъ цифри за очакванитѣ постижения по отдѣлнитѣ данѣци, които цифри сж съ нѣщо по-големѣ отъ ония вписани въ тазгодишния приходенъ бюджетъ. Напр., митото отъ внесени стоки въ това горно уголѣмение, което казахъ, прѣдполага се, че може да даде 9.060.000 л., въ бюджета е прѣвидено 8.700.000 л.; мито отъ износни стоки може да се очаква 1.062.000 л., прѣвидено е въ бюджета 950.000 л.; акцизъ отъ спиртъ и колониални стоки може да се очаква 6.015.000 л., прѣвидено е 5.800.000 л.; акцизъ отъ солъ може да се очаква 3.245.000 л., прѣвидено е въ бюджета 3.300.000 л. За акциза и митото на солта азъ направихъ особена смѣтка, като вземахъ срѣдното количество на консумираната солъ въ Княжеството. Получената така цифра вписахъ въ бюджета. Бандеролътъ може да се прѣдполага, че ще даде единъ приходъ отъ 9.960.000 л., а има прѣвидено, ако се на лѣжа, 9.500.000 л.

Ето, г-да народни прѣдставители, какво ми дава право да очаквамъ, че отъ една страна прѣдвижданията, които имаме въ бюджета, сж близо до истината, а отъ друга страна, азъ вървамъ, това подобриение, което се констатира прѣзъ първитѣ мѣсеци отъ текущата година, ще се усили още повече къмъ края на годината. Ланската година бѣше първа добра слѣдъ четири неурожайни години. Подобриенето въ постиженията на данѣцитѣ не може да

не се усили къмъ края на текущата година, която обѣщава много по-добро плодородие отъ ланската. Ако лани сме събрали 4 милиона недобори, при правилно събиране на данъците, тая година не може да не се събере нѣщо повече.

Това излиза и отъ слѣдната бѣлѣжка. Лани до 1 май събрано е било отъ недобори само 929.753 л., а тази година прѣзъ сѣщото врѣме има събрани почти 1.600.000 л. Ако пропорцията остане въ сѣщия размѣръ, можемъ да очакваме докрая на годината отъ недоборитѣ около 6.800.000 л. Азъ обръщамъ особено внимание на това, че можемъ да очакваме около 6.800.000 л. отъ недобори да се събератъ. По отношение на приходитѣ отъ сѣлочени упражненія констатирамъ, че имамъ събрани 454.134 л. докрая на мѣсець мартъ текущата година. За мѣсець априлий нѣма още свѣдѣния. Ако не можемъ по това перо да очакваме колкото е постижило лани — 3 милиона лева — то имаме право да очакваме поне прѣдвиденото въ бюджетог-проекта.

Освѣтътъ тѣзи резултати, които получаваме по данъцитѣ и които показватъ едно подобрене въ общото положение на страната, имате като второ едно доказателство за това нѣщо резултатитѣ отъ нашата статистика за вносната и износната търговия. Вече за 1901 г. статистиката на търговията дава едно общо търговско обращение отъ 152.813.832 л. Трѣбва да се върнемъ много надалечъ, за да намѣримъ такива добри резултати на нашата търговия съ външния свѣтъ. Такава имаме прѣзъ 1896 г. — 185.270.255 л. Послѣ имаме годинитѣ 1894, 1893 и 1891, които иматъ по-голъми броеве по вноса и износа. И особено утѣшително е това, дѣто стойността на износнитѣ стоки се бързо уголъмила. Като че ли едвамъ сме чакали да загулимъ ония празни души, които се отвориха вслѣдствие лоши 4 години. Прѣзъ послѣднитѣ 4 години нашиятъ износъ, който бѣше 108.739.977 л. прѣзъ 1896 г., спадна прѣзъ 1897 г. на 59.790.511, прѣзъ 1898 г. на 66.530.007 л., прѣзъ 1899 г. на 53.467.099 л., прѣзъ 1900 г. на 53.982.629 л. и лани наведнажъ подскоча на 82.769.759 л. Паралелно съ износа, но въ силенъ размѣръ се е намалявала стойността на внесениѣ стоки. Тя е била прѣзъ 1897 г. 84.000.000 л., прѣзъ 1898 г. е спаднала на 72.700.000 л., прѣзъ 1899 — 60.200.000, а прѣзъ 1900 е достигнала най-долната цифра отъ десетки години насамъ — 46.300.000 л. Лани вносътъ взлиза веднага на 70.000.000! Дори да се и допусне, че въ нашата статистика при опѣненіето на вноса и износа може да има неточности, то разликитѣ сж толкозъ голѣми, щото несъмнѣно се установява значителното обръщане къмъ добро въ финансовото положение на страната. Разликата отъ 12 милиона между стойността на износа и на вноса не може да не се отрази благоприятно.

Сравненіето е още по-утѣшително когато се направи за първитѣ три мѣсеца на текущата и прѣдходящитѣ ѣ години. За тримѣсечіето — януарий,

февруарий, мартъ — на 1902 г. стойността на вноса заедно е 39.240.000 л. Тая цифра се надминава само единъ пѣтъ отъ 1891 г. насамъ: то е прѣзъ 1897 г. съ 39.700.000 л.; приближаватъ се къмъ нея годинитѣ 1893 и 1894 съ 38.371.385 л. и съ 39.100.000 л.; а прѣзъ всичкитѣ други години стойността на външната ни търговия е била по-малка. Особено голѣма е разликата, ако се разглеждатъ вносътъ и износътъ отдѣлно. Прѣзъ първото тримѣсечіе на 1902 г. сме изнесли стоки за 22.623.574 л. Като сравнявамъ цифритѣ за износа прѣзъ първото тримѣсечіе на прѣдидущата година, азъ не намирамъ ни една година да има сѣщо такава цифра; само годината 1893 се приближава къмъ нея, съ разлика около 900.000 л. въ щета на 1893 г. Въ 1893 г. износътъ е 21.750.619 л., а прѣзъ 1902 г., както казахъ, 22.623.574 л. Въ сѣщия размѣръ се уголъмява и нашиятъ вносъ. Вносътъ прѣзъ първото тримѣсечіе на 1902 г. е билъ 16.617.632 л., а прѣди двѣ години, прѣзъ 1900 г. е билъ само 8.660.908 л., а прѣзъ 1901 г. — 14.399.702 л. Това е второ едно доказателство, вторъ единъ знакъ, че подобреніето, общото економическо подобрене на страната дава ни основание да прѣдполагаме, че данъкоплатцитѣ ще бждатъ въ положение да подпомогнатъ на държавата, за да посрѣщне тя своитѣ задълженія, като изплатятъ туй, което тѣ сж длѣжни да изплатятъ на държавата. Както видѣхме, лани износътъ е билъ съ 12 милиона по-голъмъ отъ вноса. Прѣзъ тая година само за първото тримѣсечіе стойността на изнесенитѣ храни е съ 6 милиона по-голъмъ отъ оная на внесениѣ.

Понеже много се напираше за нашитѣ недобори, азъ направихъ една смѣтка, която е, разбира се, приблизителна, не може точно върху нея човѣкъ да се наблѣга, но тя ще служи като едно доказателство пакъ, че очакваніята на финансовия министъръ сж близо до истината. Ето какъ направихъ, тази смѣтка. Азъ вземахъ послѣднитѣ 5 години — отъ 1898 до 1902 — по редъ и установихъ, споредъ книгитѣ на Финансовото Министерство, положеніето по прѣвитѣ данъци, т. е. какво е имало да се събира по прѣвитѣ данъци на 1 априлий всѣка година. Имахъ вече веднажъ да ви обясня, че това, що е показано въ книгата на министерството за събиране, обема въ себе си и данъци, сроковетѣ на които не сж настѣпили. Данъцитѣ за всѣка година раздѣлихъ на петъ дѣла. Въ първия дѣлъ турихъ това, що има да се събира за данъци прѣзъ първата година на бюджета, т. е. за годината, по която се нарича бюджетътъ; въ втория дѣлъ минахъ какво има да се събира отъ прѣвитѣ данъци по бюджета на прѣдпеществуващата година, напр. прѣзъ 1902 г., какво има да се събира по бюджета за 1901 г.; послѣ взехъ отдѣлно какво има да се събира по бюджета на втората, прѣдпеществуващата година, напр., какво има да се събира въ 1902 г. по бюджета за 1900 г.; въ четвъртия дѣлъ турихъ какво има да се събира по

бюджетитѣ на годинитѣ отъ 1892 г. до третата прѣдбюджетна година, слѣто заедно за 1902 г.: напр., въ тоя дѣлъ влиза какво има да се събира по слѣтитѣ бюджети на 1892 до 1899 г.: въ послѣдния дѣлъ се мина слѣто заедно всичко каквото има да се събира по бюджетитѣ на годинитѣ 1877—1891 г., тѣй нареченитѣ слѣти години. И ето какво излиза. Прѣзъ 1902 г. на 1 априлий има да се събиратъ по прѣки данъци 55.267.000 л. Отъ тия 55.267.000 л. 22.920.000 л. сж отъ данъци за текущата 1902 г. Това сж прѣкитѣ данъци, които сж записани вече, че има да се събиратъ. Споредъ една практика въ Министерството на Финанситѣ, щомъ се обложи единъ данѣкъ, вписватъ го веднага въ книгата като данѣкъ, който има да се събира; напр., тукъ е вписанъ въ тия 22.920.000 л., още въ мѣсецъ априлий, бегликѣтъ изцѣло, вписанъ е около 5.000.000 заедно съ училищния налогъ; послѣ сж вписана частъ отъ пѣтната повинность. Щомъ се установи данѣкътъ, който има да се събира, вписва се въ книгата, че има да се събира. Въ сжщность много отъ записанитѣ суми не сж изискуеми на 1 априлий, защото поземелниятъ налогъ, напр., трѣбва да се плаща въ три срока, но Министерството на Финанситѣ го вписва веднага въ книгата, като че има да се събира. И за другитѣ данъци има срокове, но така е изведена тази практика въ Министерството на Финанситѣ. Слѣдователно, отъ 55.267.000 л. 22.920.000 л. сж за 1902 г. По бюджета на 1901 г. имало е да се събиратъ 12.675.000 л. — тѣ сж онова перо, което ви споменахъ малко по-рано, когато ви говорихъ за сключването бюджета на 1901 г. Тогава ви споменахъ, че сж останали несъбрани около 12.600.000 л. отъ прѣкитѣ данъци. Да продължа. По бюджета на 1902 г. имало е да се събиратъ 5.239.000 л. По бюджетитѣ на всички прѣдшествующи години, до 1892 г., слѣдователно, отъ 1899 назадъ до 1892 включително имало е да се събиратъ 9.733.000 л., а за слѣтитѣ години, назадъ отъ 1891 до 1877 включително, имало е да се събиратъ 4.700.000 л. Тѣзи три пера на прѣки данъци за събиране — за слѣтитѣ години отъ 1877 до 1891 г., послѣ за слѣтитѣ години 1892—1899 и най-послѣ за 1900 г., защото бюджетѣтъ на 1900 г. е сключенъ въ края на 1901 г. — съставляватъ за 1 априлий т. г. взыскването на хазната спрѣмо данѣкоплатцитѣ за закѣснѣли години; това сж недоборитѣ. Както споменахъ, по това перо имаме за събиране прѣзъ текущата година 19.673.000 л. Тѣ сж недоборитѣ, които сж били изискуеми на 1 априлий 1902 г. Сега отъ тѣзи 19.673.000 л. виждаме, че има 4.700.000 л. данъци за слѣтитѣ години, назадъ отъ 1891 г. Тѣ сж повечето такива данъци, отъ които, вѣроятно, не ще може много да се вземе. (П. Каравеловъ: Половината ще може!) И ето едно указание, отъ което може да се сжи, г-да прѣдставители, какъ постѣпватъ тия най-стари вземания на хазната. На 1 априлий 1898 г. по тия слѣти данъци, слѣдователно, отъ 1877—1891 г., имало е

да се събиратъ 6.883.000 л. На 1899 г., 1 априлий, отъ сжщитѣ е останало да се събира 5.890.000 л.; слѣдователно, около 1.000.000 л. се е събрало или инакъ уравнило въ течение на една година. На 1900 г., пакъ 1 априлий, сж останали за събиране 5.372.000 л.; събрани сж само 500.000 л. за една година. На 1901 г., 1 априлий, сж останали 5.039.000 л.; събрано е, слѣдователно, 300.000 л. На 1 априлий 1902 г. сж останали 4.700.000 л.; слѣдователно, събрани сж 300.000 л. прѣзъ годината. Това е такова вземане на държавата, което въ течение на една година, макаръ да възлизатъ тия недобори на 5—6.000.000 л., не дава повече отъ 300.000 л. Прѣзъ послѣдната година е събрано едвамъ 6 % отъ дължимата сума. Това е знакъ, по който можемъ да сждимъ доколко тия данъци сж въобще събираеми. Тѣ сж едно вземане, отъ което, както казахъ, една голѣма частъ може да остане батакъ. Но другата група, недоборитѣ за слѣтитѣ години, отъ 1892—1899 г. включително, даватъ една сума отъ 9.733.778 л. Тѣ сж едно здраво искане. Сумата, която е имало да се събира по слѣтитѣ години отъ 1892 нагорѣ, постоянно расте, а особено се усиља прѣзъ послѣднитѣ години, несъмнѣно поради кризата. На 1 априлий 1898 г. по тия слѣти данъци имало е да се събира 4.059.000 л.; слѣдующата година сумата става 4.722.000; прѣзъ 1900 г. се възкачва на 5.936.000 л.; на априлий 1901 г. тя достига на 7.701.000 л. А още по-здраво е онова, което има да се събира за 1900 г.: то е 5.239.000 л. Ако се спаднатъ отъ тѣзи недобори за слѣтитѣ 4 години 4.000.000 л., пакъ остава едно взыскане отъ около 15.000.000 л. Тия сж, слѣдователно, цифритѣ, които трѣбва да имаме прѣдъ себе си, когато се говори за нашитѣ недобори. Разчитването на недоборитѣ, ако се обждне това, което прѣдполагамъ, може да стане прѣзъ текущата година. Наредено е прѣзъ текущата година да се прѣчиастятъ смѣткитѣ на всѣки данѣкоплатецъ, да се състави за всѣкого една партида само, да може да се събератъ всичкитѣ дългове по стари слѣти години и по новитѣ слѣти години и за текущата година, и до изтичането на годината да можемъ да извадимъ какво дължи всѣки данѣкоплатецъ, да му се съобщи тая смѣтка, да направи той своитѣ възражения и да разчистимъ по тоя начинъ единъ пѣтъ завинаги, та да знаемъ и какво имаме ние да дѣримъ отъ недобори, а самото население какво има да дава.

Сега остава ми още едно обстоятелство да изтъкна. То е какъ се събиратъ, въобще, нашитѣ прѣки данъци. По-напрѣдъ ви споменахъ, че отъ прѣкитѣ данъци се остава нѣщо несъбрано. Азъ направихъ една таблица, въ която показвамъ, по бюджета за всѣка година, колко отъ прѣкитѣ данъци сж събрани прѣзъ сжщата година и колко прѣзъ слѣдующата година, т. е. въобще докато трае бюджетното упражнение. По приходитѣ знаете, че всѣки бюджетъ трае двѣ години. Като се прѣгледатъ таблицата, излиза, като че ли отъ прѣкитѣ данъци всѣка година остава недоборъ приблизи-

телно 4—4 $\frac{1}{2}$ милиона лева горъ-долу, т. е. такава сума остава да се събира прѣз третата година слѣдъ бюджетната и нататѣкъ. Напр., да вземемъ 1891 г. Прѣзъ тая година обложенитѣ прѣки данъци сж били 49.393.517 л. Събрани сж прѣзъ първата година 31.751.588 л., прѣзъ втората година — 14.877.857 л. Излиза, слѣдователно, че сж събрани около 46.500.000 л. Три милиона почти оставатъ несъбрани. Послѣ, напр., въ 1893 г. констатирано било за събиране 40.417.924 л. по всичкитѣ прѣки данъци; събрани сж прѣзъ 1893 г. — 26.818.615, прѣзъ 1894 г. — 11.989.810 л. Останали сж около 2.000.000 л. недосъбрани. Тия сж много добри години. Прѣзъ 1891 и 1892 г. се събираше десетъкъ. Да вземемъ и други години. Прѣзъ 1894 г. констатирано 41.573.000 л.; събрано прѣзъ първата година 17.924.000 л., прѣзъ втората 20.028.000 л., — останало за събиране около 3.000.000; прѣзъ 1895 останало за събиране около 5.000.000; прѣзъ 1896 г. останало за събиране около 4.000.000 л. Въобще се вижда отъ това, като че ли приблизително 10 % оставатъ несъбрани отъ прѣкитѣ данъци, които оставатъ да се събиратъ въ слѣдующитѣ години.

Ако се вземе въ процентъ, ето какъ се прѣдставлява работата. Прѣзъ 1891 г. отъ прѣкитѣ данъци е събрано прѣзъ първата година 64%, прѣзъ втората — 30%, всичко 94%, значи, 6% оставатъ несъбрани — тогава знаете, че бѣше десетъкъ; за 1892 г.: събрани прѣзъ първата година 38%, прѣзъ втората — 59%, всичко 97% — защото отъ десетъка обикновено не остава недоборъ; за 1893 г. е събрано прѣзъ първата година 66%, прѣзъ втората — 30%, всичко 96%; за 1894 г. събрано прѣзъ първата година 43%, прѣзъ втората — 40%, всичко 83%; за 1895 г. събрано прѣзъ първата година 41%, прѣзъ втората — 43%, всичко 84%; за 1896 г. събрано прѣзъ първата година 59%, прѣзъ втората — 30%, всичко 89%; за 1897 г. събрано прѣзъ първата година 67%, прѣзъ втората — 23%, всичко 90%; за 1898 г. събрано прѣзъ първата година 72%, прѣзъ втората — 15%, всичко 87%; за 1899 г. събрано прѣзъ първата година 59%, прѣзъ втората — 22%, всичко 81%; за 1900 г. събрани прѣзъ първата година 50%, прѣзъ втората — 35%, всичко 85%. За 1901 г. не мога да ви кажа цифритѣ, защото упражнението не е свършено. Слѣдователно, отъ това се установява, че приблизително отъ прѣкитѣ данъци около $\frac{1}{10}$ часть остава несъбрана.

Сега се повръщамъ назадъ за да свършимъ въпроса за какви сж моитѣ очаквания, относително покриването на дефицититѣ. Въ моя приходенъ бюджетъ нѣма нѣкои нови и особени пера, които да се виждатъ съмнителни. Има едно перо само по прихода, и то е перото за събирането на тѣй нареченитѣ глоби и присждени суми по изпълнителни листове. Г-нъ Каравеловъ лани внесе единъ законопроектъ, който се прие отъ Народното Събрание, да се скрати малко процедурата по събиране на

тия присждени суми. Тѣхъ ги имаме доста много. Имамъ присждени суми . . . Но нека ви съобщя по-напрѣдъ глобитѣ по косвенитѣ данъци. Въ края на ланската година, слѣдователно въ началото на текущата година, имали сме присждени глоби съ постановления на акцизнитѣ управления и съ постановления влѣзли вече въ законна сила 1.660.259 л.; съ постановления, които не сж влѣзли въ законна сила — 1.548.739 л.; всичко имаме да събираме 3.208.998 л. Послѣ имаме по прѣкитѣ данъци; имаме суми отъ глоби присждени ех officio за нарушение на законитѣ 3.781.948 л.; имаме присждени данъци, изпълнителни листове, издадени по искането на фиска, 1.616.543 л. Всички тия три пера правятъ една сума отъ 8.607.489 л. Ще се направи, както имахъ случай и другъ пътъ да спомена, единъ сериозенъ опитъ какво можемъ да съберемъ отъ тия суми, за да се разчистимъ. И въ моя приходенъ бюджетъ, който ви прѣдставихъ, има прѣдвидено срѣщу тия 8.600.000 л., че очаквамъ 350.000 л. да се събератъ прѣзъ текущата година. Въ ланската година е събрано около 200.000 л. (П. Каравеловъ: Ако Народното Събрание прощава?) Зарадъ туй ние възставаме когато Събранието прощава. Но това перо не е за прѣнебрѣгване, защото вижда се, че има достатъчно основания да се прѣдполага, че голѣма часть отъ тия пари ще се събере. Защото ето какъ си направихъ азъ една смѣтка. За да видя въобще тия пари може ли да се събератъ, азъ рѣкохъ да видя отдѣлно срѣдното число, което се пада на изпълнителенъ листъ. Отъ голѣмината на отдѣлното взискане може да се сжди дали заслужава да се настоява за събирането му. Ето какво и излиза. Напр., въ Софийския окръгъ има да се събира отъ глоби, присждени ех officio отъ сждилищата, 777.000 л. и на изпълнителенъ листъ се падатъ 52 л. Слѣдователно, осъденото сѣ не ще бѣде толкова дребна работа. Когато е срѣдно 52 л., ще има, слѣдователно, и листове съ суми много по-голѣми присждени, отколкото тия. Има и други нѣкои окръжи, напр. въ Старозагорския има да се събиратъ 285.000 л. и на изпълнителенъ листъ се пада по 46 л. Послѣ въ Шуменския окръгъ на изпълнителенъ листъ се пада по 41 л., а 181.000 л. е присждената сума. Въ Русенския окръгъ има да се събиратъ 370.000 л. — на изпълнителенъ листъ дохожда 41 л. Въ Варненския окръгъ на изпълнителенъ листъ се пада по 32 л., а има всичко да се събиратъ 356.000 л.

По отношение на данъцитѣ, по които има издадени и присжди вече, тамъ сумитѣ сж по-голѣми: на изпълнителенъ листъ се пада, напр., въ Бургаския окръгъ по 290 л., а има всичко да се събира 366.000 л. въ този окръгъ; въ Пловдивския окръгъ се пада по 243 л. на изпълнителенъ листъ и т. н. Има, слѣдователно, знакове, че тия глоби не ще бждатъ току-тѣй за прѣнебрѣгване и за изхвърляне отъ нашия приходенъ бюджетъ, а че трѣбва съ тѣхъ да се занимаемъ.

Сега сѣ по приходния бюджетъ има едно ново перо и то е отъ продажба на маломѣрни имоти. Азъ съмъ уголѣмилъ въ сравнение съ ланската година сумата на 200.000 л. Туй уголѣмение направихъ го по слѣдующитѣ съображения. Ако се вземе положението на държавнитѣ маломѣрни имоти, то има продадени държавни имоти всичко досега за 4.507.000 л. Отъ тѣхъ сж събрани само 2.959.000 л., а 1.548.000 л. остава да се събиратъ. Търговетѣ сж направени, цѣнитѣ погодени, остава само да има човѣкъ, който да се грижи да прибере паритѣ и да издаде крѣпостни актове. Понеже азъ се съмнѣвахъ въ това нѣщо, дали тия суми ще може да се събератъ, направихъ справка и ето какво излиза, г-да народни прѣдставители. Въ Търновския окръгъ има да се събиратъ отъ такива маломѣрни имоти 430.000 л.; вториятъ окръгъ слѣдъ Търновския е Варненскиятъ, отъ който има да се събиратъ 319.000 л.; третиятъ е Плевенскиятъ окръгъ, отъ който има да се събиратъ 291.000; четвъртиятъ окръгъ е Старозагорскиятъ, отъ който има да се събиратъ 228.000 л. За тия четири окръга, и за единъ пети окръгъ — вземамъ тия окръзи, дѣто има по-голѣми суми за събиране — прѣдвидѣхъ въ разходния бюджетъ да се назначатъ петъ души, които да се занимаватъ специално съ тая задача, и ще похарчимъ за тѣхъ — не помня колко е — мисли, че около 5.200 л. за тия 7 мѣсеца, но ще направимъ единъ сериозенъ опитъ може ли да се събере отъ тия пари нѣщо или не може. Но прѣдвидѣхъ и въ приходния бюджетъ, че може да се издадатъ около 350.000 л. повече, отколкото е постѣпило лани. Ще направимъ опитъ и това вѣма да ни коштува много. (П. Каравеловъ: Това се говори нѣколко пѣти тукъ: на училищата да се отдадатъ!) Сега туй не е за прощавање, но ако имаме да простимъ нѣкои, то ще се прощава на дребнитѣ. (П. Каравеловъ: Не да простимъ, но да се отстъпи за училищата.) За тѣхъ ще помислимъ малко по-сетнѣ, когато уредимъ нашитѣ смѣтки.

Г-да народни прѣдставители! Отъ недобори въ приходния бюджетъ, както въ ланската, така и тази година, не се прѣдвизда нищо. 95.900.000 сж, слѣдователно, редовнитѣ приходи на държавата, които можемъ да очакваме. Азъ очаквамъ отъ всички тѣзи обстоятелства, които казахъ, че ще бѣда въ положение да събера недобори нѣщо около 6.000.000 л. Като се вземе, че отъ прѣжитѣ данъци, които се прѣдвиздатъ на 38.000.000 л., може да останатъ около 4.000.000 недобори за слѣдующитѣ години, то съ четиритѣ милиона отъ недоборитѣ ще се покриятъ старитѣ недобори и 2.000.000 ще останатъ на разположение, съ които ще мѣча да сключи бюджета си.

По постѣпленията отъ косвенитѣ данъци може и оттамъ да излѣзе едно малко уголѣмение, но заради него човѣкъ не може да поржчителствува. Моятъ колега напр. на пѣтищата и съобщенията е на мнѣние, че това, което сме прѣдвиз-

дѣли — 7.700.000 л. — доходъ отъ желѣзницитѣ, било малко и можали сме да прѣдвидимъ нѣщо повече. Трѣбва да ви кажа, че имамъ дадени нѣкои цифри отъ дирекцията на желѣзницитѣ, които показватъ дѣйствително, че ще има едно уголѣмение сирѣмъ миналата година. Ланската година въ хазната постѣпиха отъ желѣзницитѣ по § 40, именно дѣто се прѣдвиздатъ приходитѣ отъ желѣзницитѣ, постѣпили сж 7.251.000; прѣдвидени бѣха въ бюджета 9.000.000, слѣдователно, има едно отклонение отъ 1.750.000 л. Споредъ смѣткитѣ, които ми се прѣдставиха отъ дирекцията — защото тия води малко по-инакъ своитѣ смѣтки и не се съгласяватъ съ книгитѣ на Министерството на Финанситѣ, — тия имаме, ако се не лъжа, 6.838.000 л. за ланската година, когато Министерството на Финанситѣ има 7.251.000, та споредъ тия смѣтки като че ли е оправдано да се очаква повече отъ прѣдвиденитѣ. Отъ тѣхъ данни има за първитѣ три мѣсеца, януарий, февруарий и мартъ, на ланската 1901 г. и текущата . . . (П. Каравеловъ: Ама тия бѣше гладна, а сега е сита!) Да, но това може да се усили още повече по-нататѣтъ, а тѣ иматъ за първитѣ тѣзи три мѣсеца една разлика съ повече отъ 100.000 л. Прѣдполагатъ, че тая разлика щѣла да се усили още повече, та сме могли да очакваме повече, отколкото ланската 1901 г. Ланската година, ви казахъ, е постѣпило 7.500.000 л.; слѣдователно, споредъ нейнитѣ смѣтки, ако това прѣдвизждане излѣзе вѣрно, би могло да се прѣдвиди единъ приходъ повече отъ около 8.000.000 л., но азъ се ограничихъ да направя това, което ми се вижда най-вѣроятнo за постѣпване.

Г-да народни прѣдставители! Това, което стана за бюджета отъ текущата година, казахъ по-напрѣдъ, че мене не ме отчайва. Азъ бихъ желалъ да сподѣлите и вие мой възгледъ въ това отношение. Дефицитъ има за 1902 г., указва се; азъ прѣдполагамъ, че дефицитътъ може да се укаже, но за общото финансово положение на страната това може да бѣде само като единъ знакъ на сенвалъ, но не знакъ на отчайване. И дѣйствително, ако се консолидиратъ нашитѣ летици дългове — споменахъ ви по-рано, че разходитѣ за държавнитѣ дългове ще се намалятъ най-малко съ 4.000.000 л. — слѣдователно, нашитѣ разходи ще се намалитъ съ 4.000.000 л. Ще има да се уголѣмятъ и нашитѣ приходи постепенно по косвенитѣ данъци, но за да може това нѣщо да стане, то е крайно врѣме, щото и правителството, и народното прѣдставителство да се замислятъ, че не е вече врѣмето, дѣто да се говори постоянно само за намаление въ разходитѣ, а трѣбва да се мисли и за уголѣмението на приходитѣ. Не искамъ да кажа съ това, че ние трѣбва по-тежко да облагаме, нови данъци да налагаме, но ако не друго, то баремъ трѣбва да гледаме, щото сега съществуващитѣ данѣчни закони да се прилагатъ както трѣбва, за да могатъ да дадатъ онзи резултатъ, който съ право можемъ да очакваме отъ тѣхъ. Спадането,

напр., на бандерола, това изненаждане — прѣдвидено е 9.300.000 л., а да даде лани само 8.459.000 л. — това изненаждане, казвамъ, не се дължи на нѣкоя лоша година; това не се дължи на нѣкои други събития, защото тютюнът се пуши и лани, както се пуши и тази година, а дължи се най-много на това, въроятно, че ланската година е била послѣдствие отъ по-напрѣжни врѣмена, и едно вкоренено зло не е могло веднага да се прѣмахне. Тази година ви казахъ, че отъ бандерола имаме постѣпили около 14 % повече. Ако се настоява, щото данъкътъ върху тютюня да се събира тъй, както трѣбва и както го изисква самиятъ законъ, азъ съмъ убѣденъ, че този данъкъ постепенно ще расте. Но наскоро, въроятно, ще настане врѣме, когато ще трѣбва да помислимъ по другъ начинъ да се уреди събирането данъцитѣ върху тютюня, защото той е единъ отъ най-главнитѣ източници на много държави, пъкъ и на нашата.

Така сѣщо и за акциза накарахъ да направятъ едно малко извлѣчение, за да видите колко слабо можемъ ние да се наблѣгаме на третия по голѣмина отъ сегашнитѣ наши косвени данѣци. Извадихъ приходитѣ отъ акциза на спирта отъ 1896 г., даже и отъ 1895 г. Въ 1895 г. е постѣпило отъ акциза на спирта 1.730.000 л., въ 1896 г. само 80.000 л., 1897 г. — 473.000 л., въ 1898 г. — 4.024.000 л., въ 1899 г. — 2.072.000 л., въ 1900 г. — 482.000 л. и ланската година — 1.898.000 л. Г-да народни прѣдставители! Това показва, че има нѣкоя органическа погрѣшка въобще въ този нашъ данъкъ. Не може да бѣде, щото единъ, както видите, доста голѣмъ по нѣкои години данъкъ, отъ 4.000.000 л. да спадне на 2.000.000, на 400.000, на дори на 80.000 л. Това не прѣдставлява държавенъ приходъ. Това е просто подигравка на всѣкакви бюджетни прѣдвиждания. Това показва, че има празноти въ нашето законодателство и ние трѣбва да се мъчимъ да уредимъ акциза отъ спирта, да се помъчимъ да оградимъ прихода отъ този данъкъ, да намѣримъ дѣ е слабата страна и да туримъ тогава прѣста си на злото и да го прѣмахнемъ. Това се вижда не само по приходитѣ, това се вижда и по производството на спирта. Защото производството на спирта, отъ 1895 г. като захваща отъ 3.356.000 литри, спада на 1.816.000 литри за 1896 г., на 214.000 за 1897 г., на 5.950.000 за 1898 г., на 6.287.000 за 1899 г., спада веднага на 1.972.000 за 1900 г. и въ 1901 г. е на 2.931.000 литри. Това ви споменавамъ, за да ви кажа засега, че има една празнота, и мнозина отъ г. г. народнитѣ прѣдставители се сѣщатъ дѣ се намира тая празнота, т. е. че единъ видъ спиртъ у насъ се облага съ акцизъ, а другъ не се облага. И, ако искате въобще да се говори за сериозно замислени или добръ съставени бюджети, то трѣбва най-напрѣдъ да се даде онази стабилностъ, която е нужна на всѣки данъкъ, и да не може да пада единъ данъкъ отъ 4 милиона на 80.000 л.

По отношение на бирата, и за нея имамъ извадени данни. Тамъ се вижда, че върви по-правилно, постепенно се качва. Но вториятъ данъкъ послѣ бандерола, който имаме, той се вижда, че има единъ органически недостатѣкъ, както ви казахъ, и този недостатѣкъ ще трѣбва да се прѣмахне, и менѣ ми се струва, че правителството ще изтълни дълга си, когато пристѣпи къмъ прѣмахването на това зло, да се намѣри срѣдство, щото да се даде онази стабилностъ на акциза и на бандерола, както го изисква самото тѣхно естество.

Слѣдователно, трѣбвало би, г-да народни прѣдставители, да се има прѣдъ видъ, че не трѣбва само да отиваме да прѣвращаваме разходитѣ, а трѣбва да мислимъ тъй сѣщо за да уголѣвимъ нашитѣ приходи, и то по този начинъ, като се стараемъ да стабилизираме приходитѣ, като допълнимъ законитѣ и като настояваме особено да се прилагатъ данѣжнитѣ закони строго и справедливо. Азъ вървамъ, че тѣзи недостатѣци ще могатъ наскоро да се поправятъ и слѣдующата година бюджетътъ, който ще се състави, нѣма да прѣдставлява нито този дефицитъ, а ще прѣдставлява и въ разходната си страна едно по-голѣмо подобрение. Това имамъ да кажа.

Л. Дуковъ: Г-нъ министре, не може ли отъ книгата горѣ-долѣ да се знае, отъ 4 милиона какъ е спадналъ приходътъ на 400.000 л.?

Министъръ М. Сарафовъ: Защото хората си варятъ ракия отъ разни плодове и други материи и ти не се облага съ акцизъ. И излиза, че едни окръзи, които нѣматъ това щастие да произведатъ ракия отъ всѣкакви други произведения, тѣ плащатъ данѣка, а другитѣ не го плащатъ.

Н. Цановъ: Щѣхте да ни кажете за третѣ милиона свръхсметенъ кредитъ, който ще искате!

Министъръ М. Сарафовъ: Нѣкои бѣлѣжки мога веднага да ви кажа. Ето допълнителнитѣ и свръхсметни кредити, които ще се искатъ отъ Народното Сѣбрание: по Народното Сѣбрание се искатъ 48.500 л., по държавнитѣ дългове се искатъ свръхсметни кредити за лихви 171.668 л., за ажио 895.400 л., всичко 1.670.068 л. Това сѣ свръхсметни, слѣдователно, за пера, които не сѣ прѣдвидени въ ланския бюджетъ. А допълнителни кредити сѣ по държавнитѣ дългове сѣ: за лихви на Вѣлгарската Народна Банка 1.112.242 л. и за погашение на съкровищни бонове — защото сѣ извадени повече въ тиражъ, откогато е приходътъ — 100.000 л. Всичко по държавнитѣ дългове свръхсметни кредити 2.337.362 л. Послѣ се искатъ: по Върховната Сметна Палата — 2.099 л., по Министерството на Външнитѣ Работи и Изновѣданията — 9.649 л., по Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи — 980 л., по Министерството на Просвѣщението — 77.070 л., по Министерството на Финанситѣ — 191.000 л., по Министерството на

Правосъдието — 10.820 л., по Министерството на Войната — 158.500 л., по Министерството на Търговията и Земледелието — 388.789 л., по държавните постройки — 12.744 л., по държавните железници — 350.200 л., по пощите — 52.728 л. Така щото, всичко става 3.640.432 л. Азъ вѣрвамъ, че тѣзи свръхсметни кредити ще изчезнатъ постепенно и нѣма да става нужда да се гласуватъ повторно.

Д. Петковъ: Петъ минути отидихъ!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

Д. Яблански: Азъ ще помоля г. Министра на Финансите да се съгласи да се отпечата неговото изложение за финансовото състояние на страната, защото, както виждамъ, сега нѣма да наченемъ разисквания по бюджета, а слѣдъ нѣколко дена, а пъкъ тѣ сж цифри — забравятъ се. И за да имаме прѣдъ насъ си всичките цифри, когато ще наченемъ разискванията, азъ моли да се съгласи да се отпечата, и ако е възможно до понеделникъ, когато ще се наченатъ разискванията, да бжде готово.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ не мога да се съглася да се отлагатъ дебатитѣ по бюджета до толкова време, докато се напечататъ рѣчьта ми. Азъ говорихъ много по-лека и цифритѣ ги казахъ. Сжщевенитѣ работи имате въ рѣка и, мисля, можете да говорите. Днесъ ако не се продължатъ разискванията, нека останатъ за утрѣ.

Д. Яблански: Понеже днесъ нѣма да се наченатъ разискванията, до утрѣ може да се отпечата.

Министъръ М. Сарафовъ: Може ли до утрѣ да се отпечата? Какъ така?

Д. Яблански: Най-послѣ въ други денъ може да се отпечата.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ не мога да се съглася, въобще, започването на дебатитѣ да зависи отъ отпечатването на изложението. Това никога не е ставало и не може да бжде. Ако днесъ не искатъ г. г. народнитѣ прѣдставители да говорятъ — може да се съгласимъ утрѣ да говорятъ.

Д. Яблански: Понеже виждамъ, че се приготвяватъ да докладватъ избори и нѣма да се наченатъ дебатитѣ, затова моли да се отпечата.

Министъръ М. Сарафовъ: Който обича, и сега може да говори. Ако не желаятъ г. г. прѣдставителитѣ, ще се съгласимъ да прѣмине на слѣдующия дневенъ редъ.

В. Димитровъ: Азъ искамъ да подкрѣпя прѣдложението на г. Яблански и да моля г. министра да се съгласи да бжде напечатана неговата рѣчь, защото така е практиката и въ другитѣ парламенти. Ние сме твърдѣ доволни отъ туй, което той изложи, и възъ основа на тѣзи данни, които дава, ако бжде напечатана неговата рѣчь, ще можемъ да си дадемъ точна сметка за положението на страната и ще можемъ да дадемъ нашитѣ мнѣния доколко, до колкото ни стигатъ силитѣ, не ще съмнѣние. Ако се отложи единъ денъ по-късно да станатъ дебатитѣ, напр. въ понеделникъ, съ това нѣма да загуби нито Парламентътъ, нито г. Министърътъ на Финансите — ще спечели страната. Моля, прочее, г. министра да се съгласи на това прѣдложение.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да прѣдставители! Азъ не мога по начало да се съгласи на тоя прецедентъ, който искатъ да се въведе у насъ: да се чака напечатването на една рѣчь и тогава да се говори. Тогазъ ще ми доволите, ако искате да ме питате нѣщо, да искамъ да напечатате това, и тогазъ да ви отговоря. Ами тогазъ парламентаризмътъ ще изгуби своето значение. Цифритѣ ги казахъ по-лека. (Д. Яблански: Върху базата на Вашитѣ цифри ще се говори!) Азъ нѣмамъ нищо противъ това, да се отложатъ разискванията отъ днесъ за утрѣ, но не мога по начало да се съглася, да се свързва говоренето по общото финансово положение на страната съ напечатването на рѣчьта. Менѣ ми се струва, това не е нито обичай, нито пъкъ може да се иска. (Д. Яблански: Практично ще бжде!)

Ю. Теодоровъ: Азъ мога да говоря по генералнитѣ дебати. (Отъ дѣлицата: Чакайте, г-нъ Теодоровъ, да се рѣши този въпросъ. — Отъ дѣлицата: Почнете!)

Д. Петковъ: Оставете за утрѣ!

Д-ръ П. Гудевъ: Защо бързате толкова?

Ю. Теодоровъ: Хубаво, обяснете се, че тогава. Като се напечататъ, пакъ говорѣте — азъ не ви бъркамъ.

Н. Габровски: Има повдигнатъ въпросъ, да се отложатъ дебатитѣ по бюджета, и не е разрѣшенъ още.

Ю. Теодоровъ: Разрѣшете го! Пакъ може да говорите, каквото искате. Какво има да ви бъркамъ на туй?

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Какво ще прѣдложите, г-нъ Габровски?

Н. Габровски: Да се отложатъ дебатитѣ за въ понеделникъ, защото цифритѣ, които се изложиха, трѣбва да имаме време да ги прѣгледаме, да ги систематизираме и да ги проверимъ даже. Вие сже се готвили цѣль мѣсецъ, г-нъ министре, за тази рѣчь, а намъ бюджетитѣ едва снощи се раздадохъ.

(В. Поповъ: И днесъ!) И нѣкои днесъ. Съгласете се, че трѣбва да имаме врѣме да ги прѣцѣнимъ, да ги систематизираме и съ пълно разбиране на работата да се произнесемъ. Не можемъ веднага да абординираме общитѣ дебати по бюджета. Азъ ви моля да се съгласите. Това е най-сетнѣ, за достойнството на самата работа.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Нито искамъ да се прѣкратятъ дебатитѣ, нито да се приключатъ днесъ. Ако искате да имате врѣме да прочитате моята рѣчь, можете; азъ не настоявамъ на това! Но г. Юрданъ Теодоровъ е готовъ да говори. Слѣдъ него, ако искате да минемъ по-нататкъ, да прѣредимъ дневния редъ, ще минемъ.

Н. Габровски: Прави формално прѣдложение да се отложатъ разискванията по бюджета за въ понедѣлникъ, а дотогава да минемъ на другитѣ въпроси отъ дневния редъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ да се отложатъ дебатитѣ, напр. за утрѣ. Моля даже Народното Събрание да рѣши да се отложатъ дебатитѣ за утрѣ, но понеже г. Юрданъ Теодоровъ има вече думата и е готовъ да говори, нека да говори, и като свърши той, ще отложимъ разискванията, ако не иска другъ думата. Разбира се, ако г. Юрданъ Теодоровъ не настоява и се съгласи за утрѣ, то е друго.

Ю. Теодоровъ: Отказвамъ се засега. Въ понедѣлникъ, или когато рѣшите да продължатъ генералнитѣ дебати по бюджета.

Министъръ М. Сарафовъ: Тогава утрѣ да се продължатъ общитѣ дебати. Сега да се мине на дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Минаваме на слѣдующия дневенъ редъ, който е докладъ на провѣрочната комисиия.

П. Каравеловъ: Турѣте на гласуване прѣдложението на г. Габровски.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Има прѣдложение отъ г. Габровски, за отлагане генералнитѣ дебати по бюджета за въ понедѣлникъ. Които сж за това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Събранието не приема.

Има второ прѣдложение — за утрѣ. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се продължатъ разискванията утрѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Иде докладътъ на провѣрочната комисиия по изборитѣ. Г-нъ Урумовъ има думата да докладва Османпазарския изборъ.

Докладчикъ А. Урумовъ: Г-да! Ще ви докладвамъ Османпазарския изборъ. Изборътъ е станалъ въ четири секции. И въ четиритѣ секции изборитѣ сж се

водили много правилно и редовно. Нѣколко заявлени има подадени както отъ г. Ковачева, така и отъ околийския началникъ нѣкоя записка за нѣкои работи, обаче, тѣ въ секцията и комисията се намѣриха, че сж съвсѣмъ безъ значение, и затова считамъ за излишно да ги докладвамъ. Избрани сж г. Пантелей Ковачевъ и г. Мехмедъ Герей Месудовъ. Срѣщу този изборъ има подадени двѣ контестації: едната отъ Герчо Ранчовъ и отъ нѣколко души, чини ми се, отъ 7—800 души турци. Оплаватъ се, че имало една шайка радославистска, която ги посрѣщнала — види се 800-тѣ души! — и ги заплашила, и вслѣдствие на туй заплашване, тѣ си промѣнили бюлетинитѣ; т. е. отъ бюлетинитѣ на Герча Ранчовъ съ бюлетинитѣ на Ковачева и това направили, защото се уплашили отъ тази шайка.

Както секцията, така сжщо и комисията намѣри, че туй, прѣди всичко, не е правдоподобно, туй нѣщо е невъзможно, и затуй ги остави безъ послѣдствие и ме натовари да моля Народното Събрание и то да ги остави безъ послѣдствие и да се утвърди изборътъ.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Понеже никой не иска думата, полагамъ на гласуване. Ония г. г. прѣдставители, които приематъ избора, станалъ въ Османпазарската околия, за правиленъ и редовенъ и да се утвърдятъ за народни прѣдставители отъ тая околия г. г. Пантелей Ковачевъ и Мехмедъ Герей Месудовъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Г-нъ Беню Кръстевъ, докладчикъ по избора станалъ въ Дръновската околия, има думата.

Докладчикъ В. Кръстевъ: Г-да народни прѣдставители! Ще ви докладвамъ избора, станалъ въ Дръновската околия. Изборътъ въ Дръновската околия е станалъ въ три секции: първа Дръновска, втора Радовска и трета Тръвненска. Въ тия три секции е имало избиратели 7.112, а се явили и гласоподаватели 3.606. Отъ тѣхъ най-много гласове получили: Никола Мушановъ — 1.323, Стефанъ Лафчиевъ — 1.132, Стефанъ Бурмовъ — 1.087 и Стоянъ Поповъ — 1.101. Изборътъ и въ тритѣ секции е станалъ мирно и тихо, не е имало извънредни случки; всичкитѣ книжа сж подписани отъ бюрото и отъ застъпникитѣ на еднитѣ и на другитѣ. Въ първата секция имало 8 бюлетини, първитѣ имена на които сж били написани съ мастило, но зачеркнати и написани други имена съ моливъ, обаче бюрото не зачело тѣзи имена, които сж били написани съ моливъ, а е зачело тия, които сж били написани съ мастило. Само това е споменато въ протокола. Други случки нѣма. Наврѣме сж подадени три контестації, отъ които двѣтѣ по-малки, а едната поголѣма, и затова е желателно да ви я прочета. Контестацията е тази: (Чете.)

„Г-да народни прѣдставители! Изборътъ въ Тръвненската секция отъ Дръновската околия, произведенъ на 17 того, е опороченъ по слѣдующитѣ

причини: Първо. Кандидатитѣ на народната партия, г. г. Стефанъ Н. Лафчиевъ и Георги Стойчевъ, въ агитационната си обиколка, въ селскитѣ общини, сѣ си служили съ сръдства не само неморални, но и прѣстѣпни — наказуеми отъ закона. Така напр., тѣ въ Енчевската, Селскорѣшката и Радаковската общини публично сѣ говорили на селянитѣ, че противнитѣ тѣмъ кандидати, Стефанъ Поповъ и Стоянъ Бурмовъ, били монополджии, че ако тѣ, послѣднитѣ, бѣдатъ избрани за народни прѣдставители, щѣли били да доведатъ въ България чифутски банки, които чрѣзъ хората си — пакъ разни чифути и нѣмци — щѣли били да ограбватъ населението, щѣли били да турятъ въ джебчетѣ на хората елпезета тютюнъ и слѣдъ туй ще ги наказватъ като контрабандисти; освѣнъ това, населението е било заплашвано, че дружественитѣ агенти щѣли да иматъ право да прѣтърсватъ вѣнаги и на всѣко мѣсто българскитѣ граждани и гражданки, както и да бъркатъ на женитѣ въ назвитѣ „(Смѣхъ.)“ „за да търсятъ контрабанда тютюнъ, и, най-послѣ, че агентитѣ на дружеството щѣли да иматъ право да трепятъ и убиватъ хората, които би се подозирали въ контрабандиране на тютюнъ. Като вѣнецъ на всичкитѣ тия прѣстѣпни и клеветнически агитации, поменатитѣ господа сѣ си позволявали да прѣдупрѣждаватъ населението, че ако то се излѣже да избере не тѣхъ, а другитѣ кандидати, то монополътъ сигурно ще се заложи и тогава никой селянинъ или гражданинъ не ще може да пуши контрабанда тютюнъ, както това ставало сега, а ще плаща 50 ст. за единъ пакетъ най-доленъ тютюнъ.

Въ общината Селска-рѣка споменатитѣ г. г. кандидати на народната партия сѣ говорили прѣдъ селянитѣ, че като се заложи монополътъ на тютюня, дружеството не щѣло да фабрикува тютюня тукъ въ България, а въ странство, въ какъвто случай българскитѣ работници щѣли да останатъ безъ работа и да гладуватъ. Такива и тѣмъ подобни лъжливи и съ нищо неоправдани слухове сѣ пушани между населението само и само да го заблудятъ и измаматъ гласовѣтъ му въ деня на избора. Горнитѣ факти могатъ да се установятъ отъ слѣдующитѣ най-достовѣрни почтени селяни, а именно: Дамянъ Христовъ, Маню Геневъ, Маню Гергевъ отъ Селска-рѣка и др.“

Вториятъ пунктъ казва тѣй: (Чете.) „Въ обиколката си г. г. Лафчиевъ и Стойчевъ, освѣнъ като сѣ прѣскали много пари въ видъ на подкупъ, но първиятъ отъ тѣхъ си е служилъ прѣдъ много избиратели съ това агитационно сръдство, че слѣдъ изборитѣ народната партия щѣла да вземе властѣта и че той, г. Лафчиевъ, щѣлъ билъ да стане министъръ на Просвѣщеніето, та ако бѣде избранъ за народенъ прѣдставителъ отъ Дръновската околия, щѣлъ да облагодѣтелствува ония, които сѣ го избрали, а ще прѣслѣдва ония, особено учителитѣ, които сѣ били противъ него. Този фактъ се знае отъ слѣдующитѣ лица: Иванъ Енчевъ, Дончо Колевъ, Йовчо Кънчовъ, Колю Колевъ, отъ с. Енчевци и др.“

Третиятъ пунктъ казва тѣй: (Чете.) „Смѣнитѣ кандидати че сѣ заплашвали и обѣщавали разни частни и лични облаги на избирателитѣ, служи за доказателство и слѣднитѣ фактъ: Избирателтъ Петъръ Митевъ Кашевъ — фурнаджия — отъ гр. Трѣвна, иматъ подадено прошение до Народното Събрание за опрощаване на една сума по-голъма отъ 1.000 л., която той дължалъ къмъ Старозагорската земледѣлческа каса; обѣщано му било, че като се избератъ Лафчиевъ и Стойчевъ, ще ходатайствуватъ въ Народното Събрание за опрощаване на сумата. Но за да осигурятъ гласа както на Кашева, така и на други нѣкои избиратели негови роднини и приятели, горнитѣ господа сѣ прѣдложили на Кашева да подписва всѣка бюлетина вкарана отъ него въ избирателната кутія. И дѣйствително, Кашевъ е изпълнилъ задължението си, като е вкаралъ нѣколко такива бюлетини съ подписа на сѣщия подъ имената на кандидатитѣ Лафчиевъ и Стойчевъ. Този фактъ може да се провѣри отъ самитѣ бюлетини, а касателно просбата на Кашева до Народното Събрание за опрощаване на сумата, дължима къмъ земледѣлческата каса, нека се направи справка въ архивата на Народното Събрание и ще се укаже, че това е вѣрно.“

Останалитѣ пунктове може и да ви ги не чета, защото сѣ дълги, както и другитѣ още двѣ констатации. Тѣй щото, и третѣ констатации, както въ сѣкцията, така и въ комисията, се намѣриха за голословни и се оставиха безъ послѣдствие.

А вѣнъ отъ това една телеграма има подадена отъ нѣкои си дръновски жители, съ които казватъ: (Чете.) „Дръновскиятъ народенъ прѣдставителъ Лафчиевъ е съдружникъ въ прѣдприятіето по направата Видинския кей съ брата си Боби Лафчиевъ. Това знаатъ: инженеръ Ив. Савовъ отъ София, Пенчо Ахмаковъ и Ив. С. Стойчевъ отъ Дръново. Молимъ изслѣждане и касиране на избора.“

По-добръ, намѣсто да изслѣдваме другитѣ, г. Лафчиевъ да излѣзе прѣдъ почитаемото Събрание и да каже, дали той е съдружникъ на брата си, или не, по направата на Видинския кей и да се рѣши въпросътъ още сега. А останалитѣ три констатации, както казахъ, отъ комисията се намѣриха голословни. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Какво рѣшихте?) Комисията намѣри констатациитѣ и третѣтѣ голословни, само г. Лафчиевъ да даде обяснение по тая телеграма: дали сѣществува това нѣщо, което се казва въ телеграмата, а именно, че е съдружникъ съ брата си по направата на Видинския кей.

Прѣдседателствуещъ Д. К. Поповъ: Искат ли нѣкой думата?

С. Лафчиевъ: Нека г. докладчикътъ да довърши всичкитѣ изслѣдвания и всичката кореспонденция, по поводъ на тая телеграма, да ги чете Народното Събрание, и ако то намѣри за пужно да говоря, азъ ще говоря.

М. Милевъ: Г-да прѣдставители! Азъ съмъ членъ въ комисията и, доколкото помня, г. докладчикътъ като съобщилъ за тази телеграма, комисията помоли да се разпореди бюрото и попита надлежното министерство, кой е прѣдприемачъ за направата на кея въ Видинъ; доколкото помня, министерството отговори, че г. Лафчиевъ не е никакъвъ прѣдприемачъ и че прѣдприемачътъ е друго лице. Комисията тогава намѣри, че повдигнатиятъ въпросъ е изчерпанъ, и затова не натовари г. докладчика да прави такова прѣдложение на г. Лафчиева, да отговори, дали е прѣдприемачъ или не, а да иска утвърдението на избора.

Докладчикъ В. Кръстевъ: Ето отговорътъ, който сме добили: (Чете.) „Въ отговоръ на отношението Ви отъ 9 того подъ № 422, честь имамъ, Г-нъ Прѣседателю, да Ви ява, че на повѣреното ми министерство не е извѣстно, дали народниятъ прѣдставитель Стефанъ Лафчиевъ е съдружникъ въ прѣдприятието за направата на Видинското пристанище. Правителството за прѣдприемачъ на това пристанище познава само инженера Иванъ Савовъ, съ когото е сключило договора и който фигурира въ официалнитѣ книжа; а дали има той други съдружници, това на министерството не е извѣстно.“

Прѣседателствуващъ Д. К. Поповъ: Полагамъ въпроса на пласуване.

Г. Кирковъ: Нека отговори г. Лафчиевъ.

Докладчикъ В. Кръстевъ: Нека се отговори, защото телеграмата не може да бѣде оставена безъ отговоръ. Комисията само споредъ контестацитѣ намира, че изборътъ е редовенъ.

Прѣседателствуващъ Д. К. Поповъ: Г-нъ Лафчиевъ, желаете ли да отговорите?

И. Воденчаровъ: Г-да, азъ искамъ да дамъ едно обяснение по тази работа. Не е вѣрно това, или може би г. докладчикътъ погрѣшно да е схваналъ разискванията, които станаха въ комисията. Когато въ комисията се отложи това дѣло, за да се събератъ тия свѣдѣния, азъ бѣхъ, който дадохъ свѣдѣнията на комисията за отговора, който се получи отъ Министерството на Обществениятъ Сгради, Пжтищата и Съобщенията, и съобщихъ на комисията, че съдържанието на тази телеграма въобще не се оправдава, а се опровергава отъ отговора на министерството, именно, че г. Лафчиевъ не е прѣдприемачъ. Но комисията, доколкото азъ помня, не взема рѣшение, за да се попита г. Лафчиевъ да отговори на този въпросъ: признава ли се, че е съдружникъ въ това прѣдприятие, или не. Слѣдователно, съ този мандатъ г. докладчикътъ не е натоварванъ отъ комисията. Тази е самата истина. Сега, като е така работата, остава Народното Събрание да рѣши въпроса: иска ли да застави г. Лафчиева да му чуемъ отговора, че е така или

не, и ако не иска, пѣма освѣтъ да се признае рѣшението на комисията, именно да се признае изборътъ за правиленъ.

Г. Пасаровъ: Г-да народни прѣдставители! Въ комисията стана малко въпросъ по поводъ на това, дали г. Лафчиевъ е прѣдприемачъ или не. И, ако помня добръ, азъ излѣзохъ и казахъ на г. Лафчиева, че въ Събранието ще те запитаме, дали си прѣдприемачъ или не. Така щото, стана въпросъ, да се запита г. Лафчиевъ и той да отговори, дали е прѣдприемачъ или не. И г. докладчикътъ ако дойде и каза това, то е, защото стана такъвъ въпросъ въ комисията. Сега, не помня добръ, дали ние окончателно взехме рѣшение непрѣмънно да натоваримъ г. докладчика да иска подробности или не, това не помня. Въ всѣки случай, ако се повдига тукъ въпросъ, че г. Лафчиевъ е съдружникъ по прѣдприятието за Видинското пристанище, намъ се налага длъжностъ да попитаме г. Лафчиева, истина ли е това или не, защото ние имаме случаи, дѣто официални прѣдприемачи да бѣдатъ едни, обаче задъ тѣхъ да бѣдатъ други. (Г. Кирковъ: То всѣкога е тъй!) Имаше тукъ въ Народното Събрание лица, които официално да казватъ: ние не сме прѣдприемачи, а малко слѣдъ това стана единъ административенъ, ако може да се каже, скандалъ и тогава се откри, че съвсѣмъ други лица сж прѣдприемачи. Понеже става въпросъ дали г. Лафчиевъ е прѣдприемачъ, и понеже нашиятъ законъ запрѣщава прѣдприемачи да бѣдатъ народни прѣдставители, то трѣбва г. Лафчиевъ да декларира прѣдъ насъ: е ли прѣдприемачъ, или не. Ако е, ще излѣзе оттукъ, а ако не е, ще го утвърдимъ, и азъ ще моля г. Лафчиева да стане и отговори прѣдъ Народното Събрание.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Дѣйствително, въпросътъ отъ една страна е малко доста сериозничекъ, но, менѣ ми се струва, че много неправилно ще бѣде ако вземемъ едно такова рѣшение. Прѣди всичко, какъ ще накараме единъ човѣкъ да каже: азъ съмъ грѣшенъ. Може да не каже. Дѣйствително, ако г. Лафчиевъ иска да излѣзе и да каже: азъ не съмъ прѣдприемачъ, тогава ние ще го вѣрваме и ще мислимъ, че дѣйствително не е прѣдприемачъ, и ще го приемемъ. Но ако не ще нищо да каже, какво може да остане у насъ? У насъ може да остане съмнѣние, олабилитъ, възможно е да е съдружникъ. Но съ какво право ние ще го накараме да каже и какъ ние ще вземемъ такова рѣшение? Не ще да каже. Такавъ случай имаме, менѣ ми се струва, ланската година съ г. Д-ръ Миланова. Той прѣдстави свидѣтелство, че е на 30 години, а други прѣдставиха свидѣтелство, че е на 28 години. Ние го запитавме: кажете на колко сте години? Дали сте на 30 години? Той не щѣ да каже и ние го удобрихме — това не ни даде право да го касираме. Това е въпросъ чисто и просто на неговата съвѣст: ако иска, ще каже,

ако иска, нѣма да каже. То си остава въпросъ лично на г. Лафчиева. Та е неправилно да вземаме такова рѣшение.

В. Димитровъ: Азъ апелирамъ къмъ г. Лафчиева, за да се тури край на тия дебати, да заяви: е ли той дѣйствително прѣдприемачъ по Видинския кей, или е неговиятъ братъ, е ли съдружникъ?

С. Лафчиевъ: Нека г. докладчикътъ каже, докладватъ ли е всички свѣдѣния, които е събралъ по това дѣло или не. Ако бѣше ги докладвалъ, Събранието щѣше да бѣде достатъчно освѣтлено и нѣмаше да ме кара да прави декларация за нѣщо, което абсолютно не смѣстествува. Ако бѣхъ прѣдприемачъ, бѣдѣте сигурни, че азъ нѣмаше да си поставя кандидатурата за народенъ прѣдставителъ.

К. Мирски: Свършена работа!

Докладчикъ В. Кръстевъ: Ние докладвахме.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Които сж за утвърдението на избора въ Дръновската околия, моля да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Пристѣпиме сега къмъ избора на Софийската градска околия.

Е. Начевъ: Моля ви се, подъ редъ иде Царибродската околия. (Гласове: Нѣма г. докладчика!) Защо да се прѣрежда — три пѣти подъ редъ се тура, въ три засѣдания се отлага, нека мине подъ редъ. Ако щете касирайте го, но не дѣйте го отлага.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Г-нъ докладчикътъ Бошковъ има думата, за да докладва Царибродския изборъ.

Докладчикъ М. Бошковъ: Г-да народни прѣдставители! Ще ви докладвамъ избора на Царибродската околия. Царибродската околия е била раздѣлена на четири секции. Въ тритѣ секции: Царибродската, Смиловската и Драгоманската секции, изборътъ е вървѣлъ мирно и тихо. (Д. Петковъ: По-високо, че не се чува!) Повече не мога да ви кажамъ. — Изборътъ въ тритѣ избирателни секции е вървѣлъ мирно и тихо. Никакви заявления не сж постѣпили въ тия секции.

Въ четвъртата, Годечката секция, изборътъ така сжщо е вървѣлъ мирно и тихо. Отъ 2.731 души избиратели гласоподавали сж 1.606. Прѣзъ деня на избора въ тази секция сж постѣпили нѣколко заявления, а именно: първо, едно заявление, съ което се иска да се запрѣти залѣзването на едно обявление по улицитѣ. Бюрото е оставило това заявление безъ послѣдствие, защото не е било негова работа да вижда, какви обявления се залѣзватъ по улицитѣ. Второ оплакване е, че Стаменъ Младеновъ, общински горски стражаръ отъ с. Смолча, билъ агитиралъ въ изборното мѣсто. Бюрото оста-

вило това заявление тоже безъ послѣдствие, защото, като провѣрило, оказало се, че съдържанието на заявлението е невѣрно. Такъвъ стражаръ да агитиралъ въ изборното мѣсто не се е оказалъ. Постѣпило е така сжщо трето едно заявление отъ трима други избиратели, че акцизниятъ агентъ, Кировъ, агитиралъ тоже въ изборното мѣсто. Бюрото е оставило и това заявление безъ послѣдствие, защото слѣдъ провѣрката се оказало, че е невѣрно. Постѣпило е четвърто едно заявление отъ кмета на Комницката община, съ което е молилъ да се дозволи на селянитѣ му да гласоподаватъ по-рано, защото били отдалечъ. Има забѣлѣжка на заявлението „удовлетворено“. Това сж всичкитѣ заявления, които сж постѣпили въ четвъртата секция прѣзъ деня на избора.

Отъ общия резултатъ на гласоподаването, слѣдъ като сж провѣрени бюлегинитѣ, оказало се, че отъ 9.693 души избиратели, които сж имали право да гласоподаватъ, сж гласоподавали 5.909 души. Отъ тѣхъ: Емануилъ Начевъ е получилъ 2.253 гласа, Теодоръ Теодоровъ — 2.251, Соколъ Невляински — 1.935, Станимировъ — 1.863. Слѣдователно, получили сж най-много гласове първитѣ двама, които сж били прогласени за избрани отъ надлежнии окруженъ сѣдѣ.

Слѣдъ деня на избора сж постѣпили въ законния срокъ двѣ контестації, отъ които едната е подписана отъ около 940 души избиратели и има слѣдующето съдържание. Избирателитѣ отъ Царибродската околия изобщо се оплакватъ: първо, казватъ тѣ, изборътъ на избраниитѣ Емануилъ Начевъ и Теодоръ Теодоровъ не трѣбва да бѣде утвърденъ по единствената причина, че тѣ сж били просто купили гласовѣтъ на избирателитѣ отъ Царибродската околия, като сж раздали на избирателитѣ отъ 2—5 л. на всѣки единъ, а така сжщо били пратили въ всѣка община по единъ товаръ ракия; та отъ една страна като опили избирателитѣ и отъ друга като имъ дали пари, взели имъ гласовѣтъ.

Второто оплакване е, че въ четвъртата, въ Годечката секция, бюрото не е произвело избора по установения отъ закона редъ, а на нѣколко пѣти било прѣкъсвало избирателитѣ отъ Годечката община, вслѣдствие на което било станало причина да се върнатъ повече отъ 300 души избиратели да не гласоподаватъ. Казватъ тѣ, че вмѣсто да гласоподава по азбученъ редъ Годечката община, която вървѣла по редъ по-рано, била допусната да гласоподава Туденската община, която не е била по реда, а най-послѣдна. И по тоя начинъ, като е станало прѣкъсване на два пѣти, избирателитѣ на Годечката община се разсѣрдили или пѣкъ не могли да намѣрятъ врѣме да гласоподаватъ. Отъ справката, която се направилъ въ избирателнитѣ списѣци и дневниците, се вижда, че отъ 957 души избиратели, записани въ избирателния списѣкъ на тая община, сж гласоподавали 675 души. Слѣдователно, излиза, че не сж гласоподавали само 282 души. Въ смѣтката, която съмъ направилъ,

може да има грѣшка съ 1—2, но така съмъ я направилъ.

Трето оплакване има, че кметовѣтъ въ Царибродската околия, които били приятели и избрани по прѣпорѣката на г. Емануила Начевъ, били по негова прѣпорѣка фалшифицирали избирателнитѣ списъци. Тѣй напр., казватъ тѣ, много отъ избирателитѣ, които сж били записани въ избирателнитѣ списъци за 1900 г., когато сж били прѣписвани тѣзи списъци за 1901 г., били вписани всичкигѣ избиратели и били публикувани така избирателнитѣ списъци; но слѣдъ изминаването на срока за публикуването, когато да се изпратятъ въ окръжната постоянна комисия за напечатване, били извадени много отъ избирателитѣ и по този начинъ мнозина отъ избирателитѣ въ Царибродската околия били лишени да упражнятъ избирателното си право. И за примѣръ казватъ, че въ Габерската община по този начинъ били извадени отъ избирателнитѣ списъци, първо, 77 души, които по-рано сж били записани въ избирателния списъкъ за 1900 г., а за 1901 г. били изличени. И затова има прѣдставенъ единъ поимененъ списъкъ за лицата, които сж извадени отъ избирателнитѣ списъци. Второ, казватъ тѣ, пакъ сж били извадени 55 души, които не сж фигурирали и въ списъка за 1900 г., но тия 55 души не сж записани и въ списъка за 1901 г. И трети единъ списъкъ се прѣдставлява, за да докажатъ, че умишлено било станало това, и казватъ, че вмѣсто лицата, които имали избирателно право да гласоподаватъ и които били заличени отъ списъцитѣ за 1901 г., записани били малолѣтни, които нѣмали право да гласоподаватъ. Такива сж записани въ избирателнитѣ списъци 41 човѣка малолѣтни. И за това прѣдставятъ свидетелства отъ енорийския свещеникъ за нѣколко души, че сж малолѣтни. Личи и отъ списъка, който е приложенъ къмъ дѣлото, че дѣйствително има малолѣтни между тѣхъ.

Има още една контестация, която, както ви казахъ, е отъ избирателитѣ на Годечката община, подписана отъ 47 или 48 души избиратели, които се оплакватъ, че, както казахъ по-рано, по причина на двойното прѣкъсване на избирателитѣ, два пѣти прѣкъсване на избирателитѣ отъ Годечката община, тѣ не сж могли да упражнятъ своето избирателно право и сж се върнали.

Има така сжщо и още едно заявление отъ четворица души, а именно Никола Джуновъ, Иванъ Димитровъ, Иванъ Георгиевъ и Георги Михайловъ, съ което се оплакватъ, че прѣдседателтъ на бюрото билъ скжсалъ нѣкои книжа, които били подадени прѣзъ деня на избора да се оплакватъ за нѣкои нередовности по избора. Това сж оплакванията, които сж постѣпили по този изборъ. Вързамъ да съобщя на г. г. народнитѣ прѣдставители, че прѣдседателтъ на бюрото съ една записка, приложена при изборнитѣ книжа, обяснява, че вечеръта, когато да се склучва дневникътъ, отъ него сж липсали книжа, а именно книжата, които му сж били пода-

дени отъ кандидатитѣ за народни прѣдставители, съ което сж го молили да поиска войска, и че той съ писмо подъ № 1 отъ 15 февруарий е поискалъ да се изпрати едно отдѣление войска въ Годечъ; но тия книжа, при съставянето на дневника, му липсали, а не опѣзи, за които се казва, че били подадени прѣзъ деня на избора, съ които да се оплакватъ, че били дадени за нѣкои нередовности по избора.

Считамъ за длѣжностъ да ви спомена още, че въ дневника, който е съставенъ по този изборъ, бюрото казва: „Избирателитѣ отъ общинитѣ гласоподаваха по азбученъ редъ, който редъ биде измѣняванъ прѣзъ цѣлия денъ нѣколко пѣти, и то затова, защото избирателитѣ по общини не бѣха дошли всички, а на части, и, за да не се губи врѣме, бюрото допусна да гласоподаватъ всичкигѣ избиратели, както дохождаха. По този начинъ абсолютно всички явивши се избиратели гласоподаваха и даже отъ 5½ до 6 ч. вечеръта бюрото бѣ свободно да чака още избиратели, каквито вече не се явиха“.

Секцията, която разглеждаше този изборъ, а така сжщо и провѣрочната комисия намѣриха, че оплакванията противъ този изборъ сж нескжществени, защото едно отъ по-главнитѣ оплаквания, което може да се счита за такова, а именно по въпросътъ за подкупнитѣ, не се посочва на нѣкои конкретни случаи, а общо се говори, отъ една страна; а отъ друга страна пъкъ, като се говори изобщо, че било пращано ракия да се опиватъ избирателитѣ, не се посочва на конкретни случаи, за да бждатъ провѣрени; и отъ трета страна, като взе прѣдъ видъ, че въ избирателнитѣ списъци може да е станало грѣшка, но тая грѣшка не може да се приписва на кандидатитѣ затова, защото не сж знаели, че ще става изборъ, — намѣри, казвамъ, тия оплаквания за нескжществени и като такива ги остави безъ послѣдствие и рѣши да се утвърди изборътъ съ болшинство на гласовѣтъ и ме натовари да ходатайствувамъ прѣдъ почитаемото Народно Събрание да признае и то избора за правилень и редовень, и да утвърди избранитѣ за такива, а именно г. Емануилъ Начевъ и г. Теодоръ Теодоровъ.

Имаше и друго мнѣние, но то падна съ 6 гласа, и азъ не съмъ натоваренъ да докладвамъ него, а само това мнѣние, което членовѣтъ на комисията съ болшинство приеха. (И. Воденчаровъ: Какво бѣше мнѣнието на меншеството?) Мнѣнието на меншеството бѣше, че трѣбвало да се произведе анкета, именно, за да се констатира, дали е имало харчени пари и подкупвани избиратели отъ една страна, и отъ друга страна да се провѣри, дали само въ Габерската община сж били измѣнени списъцитѣ, защото избирателитѣ споменаватъ, че въ всички общини имало фалшификации въ списъцитѣ. Та по тая причина едни отъ членовѣтъ на провѣрочната комисия искаха да стане анкета, но това мнѣние се подкрѣпи отъ 6 или 7 члена на провѣрочната

комисия — добръ не помня. (И. Воденчаровъ: Каква е разликата на гласовѣтъ?) Разликата на гласовѣтъ е 316 гласа между избранитѣ и пропадналиятѣ кандидати.

II. Шоповъ: Г-да народни прѣдставители! Когато се разискваше Цариградскиятъ изборъ въ провѣрочната комисия, азъ не бѣхъ тамъ, при всичко че бѣхъ си взелъ бѣлѣжки и при разискването на този изборъ въ провѣрочната комисия да кажа нѣколко думи. Та затуй сега онова, което мислѣхъ да кажа тамъ, се рѣшихъ да го кажа тукъ, въ Народното Сѣбрание, като го помоля, разбира се, да се сезира съ тия въпроси, които азъ ще повдигна.

Както чухте отъ самия докладчикъ, въ констестацията се разпраща за една фалшификация — азъ нѣма да кажа фалшификация, а единъ видъ заобикаляне на закона твърдѣ курioзно. Тамъ се разпраща, че откато били публикувани избирателнитѣ списъци и слѣдъ това прибрали, кметовѣтъ въ респективнитѣ общини сж извадили имената на 174 души избиратели, а вмѣсто тѣхъ сж турили избиратели малолѣтни, избиратели, които нѣматъ право да гласоподаватъ. Че това е така, се вижда твърдѣ ясно отъ списъцитѣ, които се намиратъ при констестацията, както и отъ нужнитѣ удостовѣрения, издадени отъ надлежнитѣ общински управления. Извѣстно ви е, че откакъ бждатъ залѣпени списъцитѣ и се събератъ, тѣ само се прѣписватъ и въ тѣхъ никакво друго измѣнение не се прави; защото каквото измѣнение да се направи въ избирателнитѣ списъци, веднажъ залѣпени на едно видно мѣсто, то изхвърлениятъ по такъвъ начинъ се лишава отъ правото да гласоподава.

Второто нѣщо, което е по-сжщественно и на което трѣбва, ми се струва, да обърнемъ внимание, е прѣкъсванията, които сж ставали въ деня на избора въ Годечката секция. Тукъ има едно нѣщо, което азъ поне, на заедно съ мене и всички г. г. народни прѣдставители, твърдѣ мжчно ще си обяснятъ. Тамъ се казва, че е дошла войска, имало е войска, която даже се е намѣсила при прѣреждането или прѣкъсването на гласоподаванията отъ избирателитѣ въ Годечката община, а пъкъ въ книгата не се виждатъ никакви заявления, отъ които да стане явно, че единъ отъ кандидатитѣ, който и да е билъ той, на която политическа група и да е принадлежалъ, е искалъ това нѣщо. Въ избирателния законъ има изрично постановление, въ което се казва по какъвъ начинъ може да дойде въоръжена сила въ деня на избора, или, ако щете, на изборното мѣсто и че вънъ отъ това никаква въоръжена сила не може да отиде. Какво обаче виждаме? Четири души отъ избирателитѣ, които сж завърбили по установения редъ подписитѣ си, казватъ, че заявленията, които ние дадохме на прѣдседателя прѣзъ деня на избора и дѣто указвахме нередовноститѣ и нарушенията, които сж станали въ деня на избора въ секцията, сж липсали,

а прѣдседателятъ ни дава една забѣлѣжка, въ която казва, че заявленията, дадени отъ кандидатитѣ, съ които искатъ войска, ги нѣма. Кого трѣбва да върваме? Кой казва право? И, ако съ една бѣлѣжка, турена къмъ дѣлото отъ единъ прѣдседателъ, се казва, че има заявления липсали, и казва, че тѣ бѣха заявления, съ които се е искало войска, менъ ми се струва, че злоупотрѣбленията по такъвъ начинъ ставатъ твърдѣ много. Защото друго е да се даде едно заявление отъ единъ кандидатъ да иска войска, а друго е въ деня на избора отъ невидено да се яви войска въ изборното мѣсто.

Г-да народни прѣдставители! Казва се както въ самия дневникъ въ Годечката секция, на така и въ констестацията, че вслѣдствие на многото прѣкъсвания, отъ гласоподавателитѣ отъ тази община едвამъ сж били гласоподавали 500 души, а 400 души сж били върнати безъ да могатъ да упражнятъ своето право. И тѣ твърдятъ по единъ положителенъ начинъ въ своята констестация, като казватъ, че при всичкитѣ заявления — именно ония заявления, за които прѣдседателятъ казва, че сж заявления за войска — подадени отъ заинтересованитѣ страни да не прѣкъсватъ гласоподаването на избирателитѣ отъ Годечката община, защото по такъвъ начинъ не ще могатъ да упражнятъ избирателното си право, тѣ не били допуснати да гласоподаватъ на реда наведнажъ. — И дѣйствително, отъ тия гласоподаватели 500 души като сж гласоподавали, 400 души се връщатъ безъ да могатъ да упражнятъ своето право. И, както виждате, разликата въ гласовѣтъ не е голѣма. Разликата е таквазъ, че съ ония избиратели, които сж върнати безъ да упражнятъ своето право, менъ ми се струва, че се измѣня и резултатътъ на самия изборъ. Говори се и за подкупи, но тамъ не се указатъ конкретни случаи. Прѣдъ видъ на всички тѣзи работи, разкрити така ясно въ констестацията, въ интереса на самитѣ избрани — имамъ най-голѣмо уважение спрѣмо тѣхъ — е да се разслѣдватъ тѣзи работи и, ако дѣйствително, казвамъ, всичко това е право, естествено е, че ние тогызъ ще се замислимъ по-другояче по този изборъ, защото не е така лесно, на нѣма да минете и вие така мълкомъ, когато единъ прѣдседателъ по свое усмотрѣние вика войска въ изборното мѣсто, безъ обаче да се види кой я е искалъ, а, за да маскира това свое дѣйствие, той прилага една бѣлѣжка къмъ дѣлото, като казва, че такива заявления имаме, но тѣ се откраднаха отъ мене. Ще се съгласите, г-да, че не е така лесно да се крадатъ книгата отъ избора. Поне досега не е ставало това. И ако се твърди такова нѣщо, както се твърди, менъ ми се струва, че е абсурдъ. Ето защо, казвамъ азъ, всички тѣзи данни, както и ония, които сж лишени по начинъ да се изхвърлятъ изъ списъцитѣ и да се поставятъ малолѣтни, които нѣматъ право да гласоподаватъ, слѣдователно, отнело се е правото и възможността на едни избиратели, които сж имали право по закона да гласоподаватъ, махвато се по такъвъ

начинъ, по едно такова заобикаляне на закона, и намѣсто тѣхъ се турятъ имената на лица, които не сж имали право по закона да гласоодаватъ, — та, казвамъ, понеже тѣзи работи ми се виждатъ твърдѣ важни, азъ — това е мое мнѣние — мисля, че, ако ние наредимъ по Царибродския изборъ една анкета, ще може да се прослѣди и да видимъ кой дѣйствително е ималъ право, дали избирателитѣ, които сж подписали контестацията и сж на брой 940 души, или же единъ прѣдседателъ, който казва, че сж откраднати книжката, но не се знае какъ. Азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ и да наредятъ една анкета, които да провѣри всички оплаквания на избирателитѣ отъ Царибродската околия, заедно съ другитѣ оплаквания, които азъ мѣлкомъ минахъ, и ако дѣйствително сж невѣрни, тогава ще кажемъ, че 940 души избиратели сж ни въвели въ заблудение, а ако не сж вѣрни, ще вдигнемъ рѣка за утвърдението на избора.

Д. Колевъ: Г-да народни прѣдставители! Ако взехъ думата да кажа нѣколко думи по тоя изборъ, азъ я взехъ именно затуй, защото тукъ не се разясни подробно относително съставянето на списъцитѣ. Нѣма да влизамъ по сжщността на въпроса, именно, подкупитѣ и пр. Вие знаете, г-да прѣдставители, че съгласно чл. 13 отъ избирателния законъ, кметътъ на общината, заедно съ помощника и писаря, т. е. постоянниятъ съставъ, въ първитѣ дни на мѣсецъ мартъ пристѣпия къмъ съставяне на избирателнитѣ списъци. Да допуснемъ, г-да, за минута, че тѣзи списъци сж фалшифицирани. Отдѣ нахвдѣ ще се фалшифициратъ тѣзи списъци, когато на този кметъ, на тази община не е било извѣстно, че ще станатъ избори, за да фалшифицира той списъцитѣ? Да допуснемъ, че той е фалшифициралъ списъцитѣ, именно за да спечели въ врѣме на избора той пакъ вмѣсто други. Имайте прѣдъ видъ, че всѣка година се съставятъ нови списъци. Този списъкъ е съставенъ прѣзъ 1901 г., а изборитѣ за народни прѣдставители се произведоха на 17 февруарий 1902 г., слѣдователно, ако кметътъ е мислилъ да фалшифицира този списъкъ за своя полза, изборитѣ на общинитѣ за кметове ще станатъ прѣзъ 1902 г., слѣдователно, тѣзи избори ще се произведатъ по списъцитѣ за 1892 г., които се съставляватъ прѣзъ тая година, прѣзъ мѣсецъ мартъ. Така щото, не може да се допусне никакво съмнѣние, че списъцитѣ сж фалшифицирани именно затуй, защото щѣли да се произведатъ избори за народни прѣдставители. Така че, по туй не може никакво съмнѣние да се допусне. А относително за подкупитѣ, тамъ се казва въ общи фрази, слѣдователно, не се указва на конкретни случаи. Тѣй че, ако взехъ думата, взехъ я, за да обясня, доколкото азъ разбирамъ, че тия списъци не могатъ да се взематъ за фалшифицирани, защото не се е мислило, че ще ставатъ избори за народни прѣдставители прѣзъ тая година.

И. Воденчаровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ бѣхъ единъ отъ тѣзи господа въ комисията, които не се съгласиха съ болшинството, за да се утвърди този изборъ, прѣди да се направи по него една анкета. И ако азъ се присѣдинихъ къмъ ония господа, които поддържатъ мнѣнието, за извършване на една анкета, на това ме принудиха двѣ обстоятелства, двѣ обстоятелства доста важни, доста сжществени за мене. Първото обстоятелство е, че контестацитѣ, именно двѣ, сж подписани едната отъ около 900 души избиратели, а другата контестація е подписана отъ около 40—50 души избиратели. Второто обстоятелство, не по-малко важно за мене, бѣше това, че при дѣлото сжществува едно парче книга — не записка, както каза г. докладчикътъ — едно парче книга написана отъ прѣдседателя на бюрото и подписана отъ него, съ което той извинява себе си и обяснява, че книжката, за която се говори въ втората контестація отъ 50 души, били пропаднали, били изчезнали, безъ да знае той какъ и отъ кого сж взети и безъ да споменува нѣщо за тѣхното съдържание, когато отъ втората контестація, г-да прѣдставители, ние виждаме, че се посочва съдържанието на тия книжа, съдържание твърдѣ сжществено, твърдѣ важно по процедурата за произвеждането на едни избори за народни прѣдставители. Тия, казвамъ, двѣ обстоятелства ме наведоха на мисълта да се осмисля за правилността на тоя изборъ и да поискамъ неговото анкетиране, за да се провѣрятъ тѣзи данни, които се споменуватъ въ контестацитѣ, и, слѣдъ като се провѣрятъ, да бждемъ ние въ състояние да прѣдѣлимъ тѣхната важностъ, да прѣдѣлимъ тѣхната стойностъ и по съвѣсть да се произнесемъ за правилността или неправилността на този изборъ. Четири важни обстоятелства се посочватъ, казвамъ, въ тия двѣ контестації. Първото е, че сжществуваха подкупи; второто е, че имало фалшификации на избирателнитѣ списъци; третото е, че имало прѣкъсване на изборния редъ; четвъртото е, че имало липсване на книжа. Азъ ще се постарая едно по едно да изложа своитѣ възгледи, своето мнѣние по тѣзи четири пункта, на които наблѣгатъ избирателитѣ, контестаторитѣ, и възъ основание на които тѣ искатъ не анкетирането на този изборъ, а неговото касиране. Не мога да се съглася съ възгледа на тѣзи господа, които казватъ, че по отношение на подкупитѣ, понеже не се посочва на конкретни случаи, ние нѣмаме ни право, ни основание да наредимъ провѣрка. Менѣ ми се чини, че ние имаме всичката възможностъ да направимъ тази провѣрка, защото, както и другъ пътъ се е казвало, по силата на чл. 12 отъ нашия правилникъ, който попълва празнотата на избирателния законъ, Народното Събрание, или съ други думи анкетнитѣ комисии, които дѣйствуватъ по мандатъ отъ страна на Народното Събрание, нѣматъ право да излизатъ вънъ отъ съдържанието на онѣзи нарушения, които сж посочени въ контестацитѣ, или които сж отбѣлѣзани въ протоколитѣ на изборнитѣ

бюра. Имаме ли сега възможност да проверим тези случаи, за които се намеква или не? Какво се казва в контестацията, г-да народни представители? Почти навсякъде, казва се, избирателите се подкупваха с по 2 до 5 л. и, второ, на всички села се разпрати ракия, на всички села в Цариградската околия се разпрати ракия, с която избирателите се напиваха, опиваха и завеждаха на изборното място. Питамъ ви азъ сега, имаме ли възможност ние или анкетната комисия, която ще пратимъ, да провери тези факти или не? Менъ ми се чини, че имаме. Ще отидатъ, в което село отидатъ, ще викатъ тогозъ, оногозъ и ще питатъ: имаше ли в вашето село пратена талига с ракии, снемана на дюкляна, имаше ли поене, напиване на избирателите и водене на изборното място отъ страна на единъ или другъ кандидатъ, или не? И всеки ще отговори както знае. Не трябва да се забравя, че анкетната комисия или членовете на анкетната комисия не сж съдии; тѣ сж слѣдователи, тѣ събиратъ само факти, констатирайтъ ги, тѣ не могатъ да правятъ оцѣнка на тѣхъ като делегати на Събранието; тѣ констатирайтъ въ протокола тези факти и, сетѣ, когато приближи да взематъ качеството на съдии, тогава правятъ своя оцѣнка на мнѣнията, за важността или неважността на фактите, прѣцѣнка не правятъ, а изказватъ едно свое мнѣние, едно свое заключение, едно свое впечатление, но това мнѣние не е задължително за Народното Събрание. Слѣдователно, върху заключението на анкетната комисия Народното Събрание не може да се произнася за касирането или некасирането на избора. Слѣдователно, азъ мисля, че тези два факта, на които се посочва в контестацията, имаме възможност да ги проверимъ, защото сж близо до конкретни случаи, и ако се проверятъ и се установи, разбира се, сѣ една достоверност или не — азъ не зная какво ще излѣзе отъ това — ние имаме основание да ги вземемъ въ съображение съ другите обстоятелства, когато правимъ прѣцѣнка върху тези данни, които сж посочени противъ касирането на избора. Слѣдователно, по първия пунктъ моего мнѣние е, че ние имаме възможност да проверимъ фактите и, слѣдъ като съберемъ данни, да се произнесемъ върху тѣхната стойностъ.

Второто обстоятелство, на което се наблѣга отъ страна на контестаторите, е фалшификацията на избирателните списъци. Г-да народни представители! Нека ми бѣде позволено да ви кажа, че когато азъ слушахъ всички разисквания въ комисията, които станаха по този изборъ, азъ дойдохъ до мисълта, че въ Цариградската околия има една избирателна система и противъ тези избирателни системи, когато съдимъ по тѣхното качество, по тѣхната стойностъ, ние трябва да се спираме. Тази избирателна система е организирана подъ формата на партийната организация. Но партийните организации, ми се чини, трябва да отиватъ дотамъ, докогато не отиватъ да нарушаватъ законите, до-

когато не отиватъ да правятъ злоупотребления, да правятъ прѣстѣпления. Но когато тази организация е въведена въ система, ние трябва противъ такава организация всеки път да въставаме и всеки кога да се вираме. Какво ви се говори тукъ? Говори се, че кметовете, които сж били хора на кандидатите на народната партия, сж фалшифицирали избирателните списъци, и ето какъ. Ако бѣше работата така, както я разправи г. прѣждеговоривиятъ, ние не трѣбваше да обърнемъ на туй внимание, защото има редъ и процедура въ избирателния законъ, по който ставатъ избирателните списъци. Но какво ви казватъ контестаторите? Тѣ ви казватъ това, че слѣдъ като се изпълниха всички формалности по съставянето на избирателните списъци, слѣдъ като тези списъци бѣха публикувани по надлежния редъ, слѣдъ като изтече срокътъ на публикуването, надлежните кметства, казва се, фалшифицираха избирателните списъци, когато приближаваше врѣмето да се произведатъ изборите за народни представители, и вмѣсто тѣ да прѣдставятъ онѣзи избирателни списъци, приключени по силата на избирателния законъ, тѣ сж прѣдставили на постоянната комисия, а постоянната комисия, чрезъ окръжния управителъ, — на изборните бюра, фалшифицирани списъци. И ви прѣдставяватъ списъкъ на хора 77 души, които били записани и отписани, които били публикувани, а отписани, и други 55 души и други 41 малолѣтни дѣца по свидѣтелството на свещеника били вмѣстени вмѣсто тѣхъ. Моля ви се, туй не е ли една прѣстѣпна система, касателно онѣзи прѣварителни работи, които прѣдлежатъ да правятъ партията въ изборната борба? Менъ ми се струва, такава система, такава дѣятелностъ, извършена отъ известни органи на властта, сж намѣрение да подбиятъ, да побѣдятъ своите неприятели въ избирателната борба, би заслужавала нашето внимание и би заслужавала най-малко проверка. Ако отъ проверката, г-да народни представители, се укаже, че тези факти сж дѣйствителни, че дѣйствително тези списъци сж били фалшифицирани, че имената на 77 души сж били заличени и вмѣсто тѣхъ вписани други, че други 55 души заличени тоже и вмѣсто тѣхъ вписани 41 малолѣтни дѣца, които не сж имали право на избиратели, право да ви кажа, азъ нѣма да си вдигна прѣста за утвърждаването на тоя изборъ. (Смѣхъ въ лѣвицата и крайната лѣвица.) И кой го казва това? Казватъ го 900 души избиратели отъ Цариградската околия. Менъ ми се чини, че гласътъ на тия 900 души избиратели трѣбва да се чуе, защото тези хора, които сж подписали контестацията, навеждатъ такива факти, такива обстоятелства, които трѣбва да заслужатъ вниманието на едно законодателно тѣло, каквото е нашето.

Сега да пристѣпя къмъ третия пунктъ. Третиятъ пунктъ се състои въ това, че въ изборите ставали прѣжесвания на избирателите и това е станало въ една секция, срѣщу която е дадена контестація отъ 900 души — Годечката секция. Контестато-

ритъ твърдятъ, че за нашата община, казватъ, умилнено отъ страна на бюрото стана прѣкъсване на избирателитѣ; (Е. Начевъ: Измѣнение, а не прѣкъсване!) позволяваха на едни и на други, и това ставаше съ намѣрение за да бактисатъ хората и да не гласоподаватъ, и, вслѣдствие на това, 300 и толкова души хора бѣха принудени да си отидатъ и да не взематъ участие, да не гласоподаватъ. Моля ви се, това обстоятелство, тъй подведено отъ страна на контестаторитѣ, не заслужава ли една провѣрка? И ако се провѣри и окаже дѣйствително, не опорочава ли избора? Не ще съмнѣние, че го опорочава. Какво казва бюрото? Бюрото въ своя протоколъ твърди противното. Да, казва, стана прѣкъсване на избирателитѣ, но не съ намѣрение да се отнеме възможността на всички да гласоподаватъ, а да се улесни да гласоподаватъ всички. Но азъ да ви кажа правото, докато сега имаме онова парче книга отъ прѣдседатели на бюрото, за стойността на което по-сетнѣ ще кажа, ми се чини, или поне азъ за себе си казвамъ, че погълъма вѣра ще дамъ на 1.000 души избиратели, които сж подписали контестацията и твърдятъ това обстоятелство, отколкото на една бѣлѣжка въ протокола отъ страна на прѣдседатели на бюрото, който се вижда много заинтересованъ въ резултата на тоя изборъ. И ето защо. Дохождамъ на четвъртия пунктъ. Контестаторитѣ се оплакватъ, че всички книжа, всичкитѣ оплаквания, съ които сж искали да се вика войска, съ които сж посочили на различни нарушения, на различни прѣстѣпления, изчезнали, казватъ, откраднали се, загубили се. А какво казва прѣдседателътъ на бюрото? Не ги намѣрихме, казва, съ една бѣлѣжка. И, г-нѣ прѣдседателю, мадемки книгата откраднати, защо не констатирахте въ протокола? Ако цѣлото бюро бѣше забѣлѣжило въ протокола, че дѣйствително тѣзи книжа сж липсали, не ще никакво съмнѣние, че щѣхме да дадемъ вѣра, да дадемъ прѣдпочитание на едно бюро, отколкото на контестаторитѣ, на нѣкои заинтересовани въ работата, но щомъ прѣдседателътъ не е счелъ за нужно да констатира факта съ свидѣтелството на останалитѣ членове на бюрото, а иде съ една такава хвърчаща книга, написана въ София и приложена въ дѣлото, азъ не мога да му вѣрвамъ, че говори истината, когато имаме 900 души, които твърдятъ съвършено противното. И, слѣдователно, ние имаме възможностъ да констатираме тая работа, а именно, вѣрно ли е, че въ деня на избора на бюрото сж били подавани съ такава и такава съдържание оплаквания отъ страна на избирателитѣ, и, ако е вѣрно, къдѣ сж отишли и защо прѣдседателътъ на бюрото не е констатиралъ това оплакване въ протокола и да подпишатъ всичкитѣ членове, а е намѣрилъ за нужно да тури едно парче книга, за да оправдае себе си или да отнеме стойността на оплакванията, подадени отъ страна на избирателитѣ.

Ето защо, г-да народни прѣдставители, азъ мисля, че тия факти, които се излагатъ отъ страна на

избирателитѣ отъ Царибродската околия, на брой около 1.000 души, трѣбвало би да заслужатъ нашето внимание, и сериозното наше внимание. Защото, както ви казахъ, тукъ се навещдатъ обстоятелства доста сериозни, доста важни, истинността на които ако би да се потвърди отъ изслѣдванията на една анкета, би опорочили този изборъ. Още повече наблѣгамъ да стане анкетата и ще поддържамъ това мнѣние, както ви казахъ, защото съмъ напълно убѣденъ, че отъ всичкия тоя материалъ събранъ по изборитѣ, въ Царибродската околия има една система по изборната борба, система доста порочна, доста нелоялна, а противъ нелоялнитѣ и порочнитѣ системи въ избирателната борба ние всекогашъ би трѣбвало да възставаме. На тия основания азъ поддържамъ мнѣнието на г. Шопова и моля почитаемото Събрание да признае, че има основание да се произведе една анкета по тоя изборъ. Отъ резултата, разбира се, на тази анкета по оплакванията ще остане по-сетнѣ да се произнесемъ, доколко сж отъ естество да опорочатъ този изборъ или не. Но въ всѣки случай явявамъ, че ако не се приеме отъ страна на Народното Събрание да се произведе една анкета по тоя изборъ, азъ нѣма да гласувамъ за неговото утвърждение.

Д-ръ К. Милановъ: Г-да прѣдставители! Азъ не взехъ думата да говоря по съществото на настоящия изборъ, но мене ме очуди това: колко хубаво сж си разпрѣдѣлили материала г. г. Шоповъ и Воденчаровъ; защото г. Шоповъ не смѣеше да спомене този, може би, пунктъ за подкупитѣ, понеже въ неговия изборъ имаше контестации, въ които се казваше даже, че г. Шоповъ е подкупилъ бюрото, като го поилъ вечерята... (Г. Шоповъ: Азъ казахъ, че понеже нѣма конкретни случаи за това, не може да го анкетираме.) Но за това пъкъ говори г. Воденчаровъ.

Но ще се спра на мнѣнието на г. Шопова върху избирателнитѣ списъци. Г-да прѣдставители, въ чл. 98 отъ избирателния законъ е казано, че бюрото не е компетентно да сѣди за правилността на избирателнитѣ списъци, а то се ръководи отъ списъцитѣ, както му сж доставени отъ надлежното мѣсто. Кое мѣсто и какъ се доставятъ, т. е. каква е процедурата да достигнатъ тѣ до самото избирателно бюро, ще видите отъ чл. 12 какъ започва тая процедура. Въ чл. 14 се дава срокъ на избирателитѣ, като се задължава общинското управление да залѣпи тия списъци на видни мѣста, за да направятъ избирателитѣ своитѣ бѣлѣжки и имъ се дава срокъ да направятъ заявленията си за опущения и неправилности. Този срокъ е до 10 мартъ. Вториятъ срокъ, до когато могатъ избирателитѣ да прѣдставятъ своитѣ възражения, е до 1 априлий и до 15 май иматъ трети срокъ, до когато могатъ да се отнасятъ въ мировитѣ сѣдилища, и до 1 юний въ окръжнитѣ сѣдилища, ако въ мировитѣ не бждатъ удовлетворени. И по-нататъкъ какво ни го-

вори още чл. 26? Тия списъци, ведно съ всички съставени актове, се изпращат на постоянната комисия, а постоянната комисия изпраща отъ 10 до 100 екземпляра отъ списъка на всѣка община, въ която ще се произведе изборъ. Значи, оригиналниятъ списъкъ, слѣдъ като мине по всички канали, ако нѣма никакви заявления за неправилностъ, отива направо въ постоянната комисия, която го запазва и напечатва и прѣпраща отъ него на общинитѣ по нѣколко екземпляра. Какво твърдятъ тия 70 души избиратели? Тѣ твърдятъ, не че сѣ фалшифицирани списъцитѣ. Ето контестацията, ето и печатътъ на постоянната комисия върху самитѣ списъци — не само подписитѣ на постоянната комисия, но и самиятъ нейнъ печатъ. (П. Шоповъ: Поправени сж.) Твърди се, че кметовѣ били приятели на г. Емануила Начевъ и не сж ги записали. Щомъ тѣзи списъци ги изпраща постоянната комисия на бюрото подпечатени, значи, излиза, че всички общини сж сполучили да взематъ печата на постоянната комисия да го ударятъ на всички списъци и да ги прѣдставятъ на бюрото — така може да се мисли, — когато тия списъци не отиватъ направо въ общинитѣ, а минаватъ прѣзъ извѣстенъ каналъ, прѣзъ постоянната комисия. И като се изброяватъ въобще начинитѣ за вписване въ списъцитѣ, споменава се за лица, които докрая на срока, въ който се приключватъ, сж настѣпили въ пълнолѣтна възраст. Всички, които сж недоволни, иматъ 3—4 инстанции да се оплакватъ, съ извѣстни срокове. Туй е прѣсилено, г-да, да искаме да настояваме за една анкета, че нѣкои лица не сж били записани. Ами ако вие бѣхте избиратели и се интересувахте, както каза г. Деню Колевъ, щѣхте да знаете, че тѣзи списъци не се приготвятъ тази година. Тази година приготвениятъ прѣзъ априлий мѣсець ще служатъ за изборитѣ прѣзъ тази есенъ — общинскитѣ и градскитѣ избори. Нѣма да служатъ за оназгодишнитѣ избори. Оназгодишнитѣ сж направени тогава и служеха до 17 февруарий; тазигодишнитѣ се приготвиха за тая година и докрая на юний сж сроковетѣ за обжалване. Слѣдователно, ако миналогодишнитѣ сж служили и за февруарий, никому не бѣше извѣстно — нито вамъ, нито намъ — че на 17 февруарий ще станатъ избори за народни прѣдставители, или общински съвѣти, за да се направи подобно нѣщо. Така щото, по този въпросъ би трѣбвало много прѣсилено да настоявате за анкета по настоящия изборъ.

По въпроса за онова село, което се оплаква, че не сж могли да отидатъ да гласоподаватъ, г-да, вземѣте списъцитѣ и вижте, колко избиратели има отъ това село. Има 900 души избиратели, а сж отишли да гласоподаватъ 670 души. 670 души сж гласоподавали! (Д. Петковъ: 675 сж гласоподавали.) За какви 500 души върнати говорите? Ако се съмнѣвате въ истинността на протокола или бѣлѣжкитѣ на прѣдседателя, то вижте: баре списъцитѣ, бюлетинитѣ и личнитѣ карти, дѣто сж гласоподавали хората. Тия работи трѣбваше да прѣцѣ-

ните и тогава да говорите. Каза се, че двѣтѣ заявления, които писвали, споредъ бѣлѣжката на прѣдседателя, служили като фактъ, че може да се яви съмнѣние по избора, че не е станалъ правилно, и че отъ тѣзи заявления ако се установи, че дѣйствително прѣдседателятъ ги е ималъ на рѣцѣ, а другитѣ, които ги е ималъ на рѣцѣ, ги е злоупотрѣбилъ, въпросътъ е свѣршенъ. Какво се оплакватъ съ тѣзи заявления, съществено ли е това оплакване, може ли да иматъ значение за считане съвѣстѣ за недѣйствителенъ изборътъ — туй е главното. А колкото до въпроса, кой има право да иска полиция, войска, нека г. Шоповъ се обърне къмъ дневницитѣ на Народното Събрание по гласуването на избирателния законъ, именно чл. 100, въ който се казва, че вътрѣшната полиция въ цѣлия районъ на секцията принадлежи на прѣдседателя. По-надолѣ казва членътъ, че ако азъ, като кандидатъ, видя, че може да изнасятъ вътрѣшнитѣ избиратели нѣкои шайки, имамъ право да поискамъ войска отъ прѣдседателя. Прѣдседателятъ казва, че нѣмало такова заявление; казва: азъ самъ поискахъ войска. Съгласно чл. 100 отъ избирателния законъ, той има право: вътрѣшната полиция на избирателното събрание принадлежи на прѣдседателя на бюрото. Прѣдседателятъ на бюрото самъ ако види, че има нужда, може да поиска полиция, може да поиска войска, но не да чака самитѣ кандидати да му я искатъ. Така щото, и туй нѣма свѣршено никакво значение. Ако сега даже отидѣхте и допуснѣхте, че прѣдседателятъ е злоупотрѣбилъ, хубаво, допуснѣте, че прѣдседателятъ е злоупотрѣбилъ, допуснѣте, че книгата сж злоупотрѣбени — ималъ ли е той право да поиска войска или не? Ималъ е. Слѣдователно, нѣма абсолютно никакво значение заради насъ вашето казване. Ето защо би било много прѣсилено да искаме анкета слѣдъ толкова утвърдени избори, слѣдъ като г. Воденчаровъ е много близъкъ до Айтоската околия и знае какво е ставало тамъ и слѣдъ като се интересува по всички избори. (Г-нъ Воденчаровъ му възразява.) Азъ вървамъ, г-нъ Воденчаровъ, и заради туй не повдигнахъ въпросъ, защото съмъ билъ въ Айтоската околия, познавамъ влиянието на г. Шопова и знамъ колко се обича той отъ избирателитѣ на Айтоската околия. Но азъ искамъ да кажа, че на тѣзи общи фрази, както се каза, за подкупи, ако отидемъ да имъ върваме, едвали щѣхме да приемемъ 20 избори отъ изборитѣ, които разгледахме досега. Май всички щѣхме да станемъ анкетѣори сами на себе си. Ако правѣхме тѣй, поредъчнитѣ избори можехме да опорочимъ. Тогава не се повдигна въпросъ, защото ще бѣде глупаво да се спираме на подобна една контестація. Ето защо ние не можемъ да приемемъ така и всѣки ще го счете за силно пристрастие, ако настоявате по единъ изборъ като настояция да искате анкета. И вънъ отъ туй, виждате, че разликата е 316 гласа, а 77 души се оплакватъ, че не сж получили правото да бѣдатъ избиратели. Виждате и вънъ отъ туй колко е достовѣрна тази

контестація отъ факта, че отъ 900 и нѣколко избиратели отишли сж 670 души да гласоподаватъ, значи, 200 души сж отсъствували, а се оплакватъ, че 500—600 души не сж гласоподавали. Тѣй щото, туй вѣрно ли е; има ли начало на доказателства, че не сж били допуснати да гласоподаватъ? Нѣма. Ами че като говорятъ, че прѣдседателтъ е отказвалъ да гласоподаватъ, нали въ бюрото има двама членове учители, нали тѣ ще видятъ, че сж постѣпили такива двѣ заявления, и ще кажатъ: дайте да помѣстимъ, г-нъ прѣдседателю, напистъ рѣшения въ протокола? И ако е истина, че тия четворица сж подали такова заявление, ще се види отъ дневника — които, даже и да сж подали, азъ ги считамъ за нищо — но тия двама учители членове въ бюрото щѣха да забѣлѣжатъ това на прѣдседателя, защото прѣдседателтъ не стои отъ вѣнъ, а заедно съ всички членове на бюрото, и тия членове щѣха да направятъ своитѣ бѣлѣжки. Па имало тамъ и застѣпници на кандидатитѣ и койкой не говори за това. Дѣ сж вапистѣ начала на доказателства? Нѣма. Сега захванаме и обърнахме сѣ да оспорваме протоколитѣ: йокъ, прѣдседателтъ фалшифициралъ, прѣдседателтъ е нарушилъ, сега той кривъ станалъ. Ето защо азъ съмъ на мнѣние да се приеме изборътъ, както го е приела секцията и комисията, за редовенъ, и го прие съ едно голѣмо болшинство за редовенъ.

Т. Начовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! И азъ съмъ единъ отъ членоветѣ на провѣрочната комисия, но, за съжаление, при разглеждането на този изборъ съмъ липсвалъ, при всичко че азъ, мога да се похваля, съмъ единъ отъ най-редовнитѣ въ тази комисия. И ако азъ не съмъ присѣствувалъ при разглеждането на този изборъ, то е станало заради това, защото много набързаярка е прокаранъ. И азъ, както разбрахъ отъ думитѣ на г. Шопова, който тѣй сжщо е членъ и не е взелъ участие, разбирамъ, че дѣйствително прокарването на този изборъ прѣзъ комисията е станало прибързано. Самото туй прибързване да се прекара изборътъ ми дава причина и право да прѣдполагамъ, че онова, което се е употребило въ комисията да замине много набързо този изборъ, подобни сръдства, подобни хитрости сж били употребили и при самия изборъ. (Н. Цановъ: По сжция ли начинъ направихте за Дупнишкия изборъ?) Азъ тѣй сжщо и въ Дупнишкия изборъ не съмъ взималъ участие. Питайте другитѣ, г-нъ Цановъ! Много други ми отпавиха този въпросъ, и на всички казахъ, че по Дупнишкия изборъ не се намѣрихъ. Питайте тѣзи, които сж взели участие при разглеждането на този изборъ.

Г-да народни прѣдставители! Отъ онова, което азъ днесъ чухъ при докладването на избора, на основание на него азъ имамъ да направя своитѣ възражения и въ резултатъ ще искамъ не само анкета, но азъ ще искамъ и касирането на този изборъ. (Гласове отъ дѣвцата: Ооо! — Смѣхъ. — П. Каравеловъ: Какъ не можѣ да

кажемъ да ги обѣсятъ!) Въ контестацията се казва, че е имало, прѣди всичко, фалшифицирани избирателни списъци, а именно избирателни списъци, които сж съдържали всички правоспособни лица да гласоподаватъ, въ съгласие съ единъ отъ избраницитѣ, кметоветѣ сж ги измѣнили, като сж извадили 172 души избиратели правоспособни и вмѣсто тѣхъ сж вмѣстили около 170 души избиратели неправоспособни. (Е. Начевъ: Имате грѣшка въ цифритѣ! Само 77 и 41 е казано.) 170 азъ чухъ отъ доклада. Тия разлики не важатъ.

Г-да народни прѣдставители! Забѣлѣжи се отъ страна на г. Д-ръ Миланова, че избирателнитѣ списъци сж подложени на такава сложна процедура, щото не може да се допусне, че може да станатъ нѣкакви фалшификации. Независимо отъ това, той ни посочи чл. 98 отъ избирателния законъ, споредъ който бюрото нѣмало право да влиза въ разсѣдени избирателнитѣ списъци дали сж редовни или не.

Азъ съмъ съгласенъ, че дѣйствително избирателнитѣ списъци не сж могли да бѣдатъ ревизирани отъ бюрото, съгласенъ съмъ, че наистина е една сложна процедура, въ която мжчно би могло да се допусне каквато и да е фалшификация по избирателнитѣ списъци; но азъ мисля, че ние не сме ограничени и Народното Сѣбрание трѣбва да влиза въ разсѣдени, дали е имало фалшифицирани списъци или не. Процедурата по написването списъцитѣ никѣдъ не ограничава правото на Народното Сѣбрание да извади този въпросъ на лице, да го обсъди и разрѣши. Слѣдователно, ние сме въ правото си, безразлично бюрото разглеждало ли е или не списъцитѣ, да се занимаемъ съ този въпросъ. Че е възможно да се измѣнятъ, не фалшифициратъ, но да се измѣни истинското съдържание на списъцитѣ, споредъ мене, не подлежи на никакво съмнѣние, щомъ има волята на единъ кметъ, който е въ състояние да напише, каквито ще списъци. Такива списъци може да минатъ прѣзъ всички инстанции незабѣлѣзано, безъ да се забѣлѣжатъ неправомерноститѣ, и да отидатъ до постоянната комисия, която да ги завѣри и утвърди. При сѣ това, казвамъ, така прѣминалъ единъ списъкъ прѣзъ всички инстанции, прѣзъ цѣлата процедура, въ концѣ-концовъ, може да бѣде разсѣданъ отъ насъ и да излѣзе съвършено обратното на онова, което може да се очаква. Така щото, г-да народни прѣдставители, азъ си задавамъ въпроса: истина ли сж били измѣнени списъцитѣ или не, и ако има основание да прѣдполагаме, да се съмнѣваме, че сж измѣнени, ние трѣбва непрѣмѣнно да признаемъ, че изборътъ е опороченъ. И ако заради насъ е доказано, че тѣзи списъци сж измѣнени, още сега можемъ да искаме касиране на избора; но ако това не е доказано, ние сме въ правото си да искаме чрѣзъ анкета да се провѣри това нѣщо. Това е първиятъ пунктъ на контестацията.

По втория пунктъ се казва, че селото Годечъ, въ което се е произвеждалъ изборътъ, е захванало да гласоподава и въ това врѣме, когато е произ-

веждано гласоподаването, дошли сж селяни, избиратели отъ с. Туденъ, или което и да е, което по буква стои много далеко, и сж прѣкъснали гласоподаването на Годечани, като се е допуснало на това село да гласоподава. Обстоятелството, че наистина избирателитѣ на с. Годечъ сж били прѣсичани, за да взематъ участие помежду други села, не се оспорива отъ никого. Казва се само, въ резултатъ, забѣлѣжи се отъ г. Д-ръ Миланова, че понеже Годечани сж гласоподавали 600 и толкова души отъ 900 души избиратели, това доказва, че тѣ сж взели всецѣло участие въ избора, слѣдователно, и да е имало прѣривъ, той не е упражнилъ никакво влияние върху правата и свободата на избирателитѣ. Менѣ ми се струва, че това тълкувание не може да бѣде вѣрно, защото тамъ, дѣто е ставалъ изборътъ, би могли да гласоподаватъ не само 50 или 60%, но дори и 90%, защото сж въ самото село, ако имъ се дадѣше редъ, както сж захранали при буквата Г да свършатъ наведнажъ. Тѣй щото, азъ не намирамъ за право заключението на г. Д-ръ Миланова, че като сж гласоподавали 680 души, повече отъ това не биха могли да гласоподаватъ даже да не се прѣсичаше изборътъ. Азъ допуцамъ, че всички безъ изключение, или поне 80—90% биха могли да гласоподаватъ, ако не ставаше прѣсичане. Слѣдователно, приеме ли се, че станало прѣсичане, азъ допуцамъ, че е станало нарушение на реда на тия избиратели и, слѣдователно, изборътъ не може да се признае за редовенъ въ тази точка.

Третиятъ пунктъ отъ контестацията е, г-да народни прѣдставители, че нѣкакви заявления сж били подадени на бюрото, но прѣдседателтъ ги скѣсалъ и при дѣлото съществуватъ данни, отъ които се вижда, че дѣйствително липсватъ нѣкакви книжа, нѣкакви заявления. Това нѣщо се констатира и отъ самия прѣдседателъ на бюрото. Каза се отъ страна на г. Д-ръ Миланова, че тѣзи заявления се отнасяли за искането на войска, която да пази реда, и понеже самиятъ прѣдседателъ на бюрото, по силата на чл. 100 отъ избирателния законъ, иматъ това право, то слѣдователно, ако той е намѣрилъ за нужно да повика войска, не било необходимо подаването на нѣкакви заявления, и той е могълъ, съ други думи, да ги скѣса и, слѣдователно, и това обстоятелство, че тия заявления сж скѣсани или загубени, нѣмало никаква важностъ за изборитѣ и не могатъ да се считатъ тѣ за опорочени. Азъ, г-да народни прѣдставители, мисля противното. Не зная съдържанието на тия заявления — каквото и да е било, — но въ всѣки случай прѣдседателтъ нѣмаше никакво право, никакво основание да ги скѣса или да ги унищожи. Напротивъ, азъ допуцамъ, че, ако е имало такива заявления, тия заявления сж съдържали не само желание да се иска войска, но въ тия заявления, прѣдполагамъ, сж констатирани всички тия нарушения, които се съдържатъ въ контестацията. Слѣдователно, ако тия заявления ги имахме на лице, ние можехме да бждемъ по-добрѣ ориентирани за всичко, което е било въ деня на избора или

прѣди избора. Веднажъ тия книжа липсватъ, по моего дълбоко убѣждение, азъ допуцамъ, че самото липсване на тия книжа е една причина да признаемъ, че изборътъ е опороченъ. При несъществуването на тия документи азъ считамъ, че изборътъ е опороченъ. И, ако азъ заявихъ, г-да народни прѣдставители, още отначалото, че съмъ даже за касирането на избора, то е именно по тая причина, защото нито бюрото, нито прѣдседателтъ, нито кой да е другъ има право да скѣсва, да унищожава какъвъ да билъ документъ, и, ако има такива скѣсани документи, изборътъ е опороченъ и трѣбва да се касира. Това е!

Сега, г-да народни прѣдставители, ползувамъ се отъ случая да усиля този мой възгледъ по нѣкои съображения вѣтъ отъ даннитѣ, които се намиратъ при дѣлото, по нѣкои съображения отвлѣчени. Вчера вие слушахте, г-да народни прѣдставители, една частъ отъ ораторитѣ на меньшеството, които и безъ врѣме, и безъ мѣсто стапаха да ни четатъ моралъ, когато описваха величието, славата и качества на народната партия, и хвърлиха единъ укоръ върху прогресивно-либералната партия — казвамъ, безъ врѣме и безъ мѣсто. Това нѣщо азъ никой пътъ не бихъ го направилъ, но менѣ ми се струва, че има врѣме и мѣсто, въ което би могло да се говори за моралната стойностъ на една партия и за моралната стойностъ на една личностъ, именно, когато се касае за утвърдението избора на единъ кандидатъ, принадлежащъ на една или друга фракция. Поне този е случаятъ, въ който азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи върху моралната стойностъ или качество на една партия и отъ това да извади заключение, доколко да приема за вѣроти тия констатирани пунктове въ контестацията.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моля, само да не оскѣрбявате!

Т. Начовъ: Азъ нѣма да оскѣрбявамъ никого. Това прѣдупрѣждавамъ всѣкого. — Повтарямъ да кажа, г-да народни прѣдставители, че имаше единъ случай, единъ неприятенъ инцидентъ, който се случи съ насъ, и съ мене дори, и се обрисова или се хвърли упрекъ на моята морална личностъ. Заявявамъ, че всѣки щѣше да бѣде въ правото си да каже мнѣнието си въ онзи моментъ, когато се развива въпросътъ за избора, и да обрисова моемо морално състояние и да иска да ме приеме или да ме не приеме въ Народното Събрание за депутатъ. Но веднажъ приетъ, менѣ ми се струва, че слѣдъ това не бѣше кавалерско, не бѣше доблестно да се хвърлятъ упреци и нѣма да бѣде доблестно и кавалерско да се отправятъ епитети или упреци за моемо морално качество. (К. Мирски: Законътъ ни дава право! Той казва кой е избираемъ!) Азъ съмъ приетъ за депутатъ, свещена и неприкосновена личностъ, както и ти. Ние поне трѣбва да се смѣтаме такива. (Голѣмъ смѣхъ. — Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Свещена и неприкосновена

личност!) Да, да! — Повтаримъ да кажа, г-да народни прѣдставители, че сега намирамъ момента, въ който мога да изкажа възгледа си касателно до стойността на една партия и на онова лице, на което прѣдлежи да бѣде утвърденъ изборътъ. (Ю. Теодоровъ: Говорѣте по правилността на избора, а не за личности!) Никакви личности. Азъ по избора говоря. (Ю. Теодоровъ: Ама не лични разправии.) Свършвамъ, г-нъ Теодоровъ. Вкратцѣ ще кажа, г-да, че, ако се касае за избора на депутатъ отъ която да била друга фракция, азъ не бихъ се силавалъ на тия аргументи, за които ще кажа и които искамъ да развия: но понеже се касае въпросътъ за двама депутати отъ народната партия, азъ по крайней-мѣрѣ, и прѣдполагамъ болшинството отъ цѣлото Народно Сѣбрание, не отъ една, но отъ много фракции, имаме право, когато по съвѣсть ще рѣшаваме, да се съмнѣваме, че лицата, лидеритѣ отъ народната партия, сж въ състояние да извършатъ тия именно простѣшки по избори, които сж установени въ констестацията. (Нѣкой отъ лѣвицата: А а а!)

Ето защо, понеже ние ще рѣшаваме по съвѣсть, азъ си позволявамъ да прѣдположа, че наистина има вѣроятностъ въ това, което се твърди, че трѣбва да има фалшифицирани списъци, защото тѣзи лица, когато сж се ползували съ властѣта, допушчали сж тѣзи нѣща, тѣ иматъ атестатъ да вършатъ такива нѣща, а трѣбва да знаете, че лица, които може да правятъ прѣстѣпления, когато сж на властѣ, тѣ може да ги правятъ и когато сж въ оппозиция и съ много по-голѣмо право. (Н. Цановъ: Затова ли сте за сѣединението на народната партия съ прогресивно-либералната?) То е другъ въпросъ. Въ една черква може да има и грѣшни, и праведни. (Смѣхъ.) Има правосѣдие. (Г. Кирковъ: Вие ги викате на поправка.) Азъ ще свърша, г-да. Искамъ въ заключение да кажа, че споредъ моето дълбоко убѣждение, когато дойде въпросъ за гласуване, азъ нѣма да вдигна рѣка за утвърдението; напротивъ, правя прѣдложение, щомъ липсватъ документи отъ този изборъ, азъ допушамъ, че тия документи щѣха да установятъ прѣдъ насъ напълно порочността на избора и самото имъ липсване трѣбва да ни даде право да се съгласимъ, че изборътъ е опороченъ, и, слѣдователно, казвамъ, не само че нѣма да гласувамъ за утвърдението или анкетирането на избора, но азъ правя прѣдложение за касирането му. (Гласове: Часътъ е 8 безъ 15 минути.)

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Когато се разисква този въпросъ въ комисията и азъ участвувахъ. Помня добръ, че присѣстествуваха 21 човѣка, отъ които 17 се произнесоха за утвърдяването, единъ се въздържа и трима бѣха противъ — искаха анкета. Въпроситѣ, които възникнаха по тоя изборъ, бѣха три, т. е. въпроси за обсъждане дали опорочаватъ избора или не го опорочаватъ: именно, даването подкупи, прѣлѣтствуване

отъ страна на бюрото въ една отъ секциитѣ, въ Годечка, ако не се лъжа, да се изгласоподава и вписването въ избирателнитѣ списъци на хора малолѣтни, които нѣматъ това право. Това сж три факта, които се казватъ въ констестацията, и въз основа на които се иска касирането на тоя изборъ. Прѣди всичко, казвамъ, се обърна внимание на подкупитѣ. Сега, грѣхъ ми на душата, ако щете, азъ изказвамъ какво мисля за подкупитѣ. Сложило се е едно мнѣние, че хората отъ народната партия даватъ подкупи, и азъ, грѣшенъ човѣкъ, мисля, че даватъ; тѣй сѣмъ убѣденъ. Сега, може това да е криво мнѣние или право, това е другъ въпросъ. Но въ Народното Сѣбрание доднесъ, не само тая година, ами и лани, когато се разглеждаха изборитѣ, ние всекога сме казвали, че нѣма да обръщаме внимание на констестации, които не ни указватъ изрично и конкретно на нарушенията, които се посочватъ. Напр., даденъ е подкупъ: отъ кого, какъ и кому? Въ констестацията е казано: давахъ се на избирателитѣ, отъ 2—5 л. на избирателъ. Е добръ, кой ги даде и кому ги е далъ — това не се казва. Щомъ това не се казва и щомъ възприехме началото, че такива работи нѣма да провѣриваме, нѣма защо да гласуваме сега да става провѣрка, нѣма защо да обръщаме внимание и въ този изборъ на това. Тѣй поне азъ помня, че сме се произнесли по всички избори и, така ако продължаваме да бѣдемъ послѣдователни, никой не ще ни обвини, че болшинството така рѣшава, онази група инакъ рѣшава, а мѣрката ще бѣде сѣ една. И като излизахъ отъ това начало, говорихъ въ комисията и казахъ, че именно на това обвинение не може да се дава никакво значение, защото тукъ трѣбва да ни се укаже кой е далъ и кому е далъ, както бѣше съ случая по избора въ Горна-Орѣховица, дѣто азъ гласувахъ за анкета и въ комисията, защото тамъ изрично е указано кой, кому и прѣдъ кого е далъ, та и когато назначимъ анкета да знае тя какво да изслѣдва. Така щото, по първия пунктъ това бѣше прѣобладаващото мнѣние на комисията и това е правилото, което сме слѣдвали досега, и ми се струва, че така трѣбва да постѣпимъ и сега.

Вториятъ въпросъ, че не е дадена възможностъ въ Годечката секция на избирателитѣ да гласоподаватъ по прѣчкитѣ, които сж правени отъ страна на бюрото, това не се оправдава отъ самия протоколъ. Въ протоколътъ изрично е казано: бюрото допушаше да гласоподаватъ избирателитѣ отъ общинитѣ, когато както пристигаха, и понеже пристигаха на части, то не можеше да се пази азбучниятъ редъ, защото, таманъ се допуснѣше нѣкое село да гласоподава, неговитѣ избиратели се свършваха, явяваха се други, не можаха да чакатъ, и гласоподавахъ онѣзи, които сж дошли отъ селата, и т. н. се продължаваше докато изгласоподавахъ всички явивши се избиратели. Значи, отъ фактическа страна това не се оправдава и не може да се вземе като нѣщо такова, което опорочва избора.

Третият въпрос, на който се обърна внимание, е, че сж записани въ избирателнитѣ списъци хора, които нѣматъ право да гласоподаватъ. Прѣди всичко, дали сж записани такива хора или не, може за минута този въпросъ да го оставимъ настрана, но у насъ има една много сложна процедура, и процедура, изложена на много сериозното внимание на всички ония, които се интересуватъ за съставянето на избирателнитѣ списъци. Дадени сж най-широки права и най-голъми и многобройни срокове на ония, които искатъ да обтѣжатъ неправилността на списъцитѣ, и най-послѣ тѣ се сключватъ на първи юлий. Тя е вече датата, която туря прѣграда на по-нататъшното оспорване. Какво се говори въ контекстацията? „Понеже“ — казва — „народницитѣ иматъ въ рѣцѣтъ си кметствата“ — и това азъ допускамъ за възможно да ги иматъ, защото уважаемиятъ нашъ другаръ г. Емануилъ Начевъ е доста избирателенъ артистъ по изборитѣ, така щото възможно е да си е наредилъ работата, че и кметствата да сж въ неговитѣ рѣцѣ; както и да е, миналата година той даже сполучи да увѣщае министритѣ да разтурятъ нѣкои съѣти по негово искане — така щото допускамъ кметствата да сж били въ негови рѣцѣ, даже допускамъ, че контекстацията е вѣрна: вмѣнали сж хора, които не сж имали право да гласоподаватъ, а пъкъ сж изхвърлятъ ония, които сж имали право да гласоподаватъ. Е добръ, кой е онзи, който ще отстоява изборнитѣ права отдѣлно на всѣки единъ индивидуумъ, на всѣки единъ избирателъ отдѣлно, на всѣка една личностъ. Защото, ако говоримъ за колективното право на избирателитѣ, ние сме тукъ, които ще пазимъ това право да не се нарушава, и ще можемъ да дадемъ гласа си така или иначе, но когато се отнася до едно лице, какво право имаме да се занимаваме съ неговото право? Той е властенъ, ако иска да го отстон, ако иска да не го отстоява. Какъ ще го накараме насила? Законътъ не позволява това. У насъ гласоподаването не е задължително: който иска гласоподава, който не ще, не гласоподава, който иска отива да види, дали е записанъ въ списъцитѣ, който иска, не отива. И тъй, азъ намирамъ, че ако нѣколко души граждани не сж запазили своето право, не сж отишли да видятъ дали сж записани или не, не сж протестирали, че сж ги изхвърлили отъ списъцитѣ, то ние, струва ми се, нѣмаме никакво право да искаме да ги замѣстимъ тѣхъ и да имъ кажемъ: йокъ, вие трѣбваше да отидете да гласоподавате, иначе, ако не гласоподавате, правилността на избора се нарушава. Тѣй като гледаме, ще дойдемъ до заключение, че ние не можемъ да се произнасяме сега по този въпросъ, а ще трѣбва да сметемъ, че изборитѣ сж станали правилно, понеже сж станали по едни списъци, които сж били редовно съставени и противъ които не е имало никакви протести. Слѣдователно, въ закона не е запазено за насъ правото, ние да ги замѣстяме. Но отъ фактическа страна оправдавали се правото ни да касираме този изборъ заради

това, че на едно мѣсто 44, на друго мѣсто 77, ако се не лѣжа, та 151 избиратели сж изхвърлени отъ списъцитѣ и намѣсто тѣхъ турени сж други? 151 и 151 сж 302. Даже това ако вземемъ за основателно, че ние имаме право да се намѣсваме въ съставянето на избирателнитѣ списъци, и да сметемъ това за едно беззаконие, то отъ фактическа страна пакъ не се оправдава, защото имаме 302 гласа помного. Азъ ги вземамъ двойно, защото едни сж извадени, а пъкъ други сж поставени. Тѣй че, и въ едната, и въ другата смѣсъ и този фактъ не ни дава право да се произнесемъ за касирането на този изборъ.

Колкото до онова обстоятелство, което ни изтъква г. Воденчаровъ, азъ го считамъ, че то не е вѣрно — той се е заблудилъ. Не се говори тамъ, че сж фалшифицирани избирателнитѣ списъци, но се казва, че кметствата сж ги съставили така, както тѣ сж искали, а не както трѣбвало. Така се говори, не че сж фалшифицирани, и асж това не може да се допусне. (И. Воденчаровъ: Една бѣлбѣжка. Истинскитѣ списъци, законнитѣ списъци, редовнитѣ списъци сж измѣнени, промѣнени — слѣдователно, фалшифицирани!) Тамъ не казватъ, избирателнитѣ списъци сж фалшифицирани, а тамъ е казано изрично, че сж си наредили кметства, които такива списъци сж съставили. Тѣй че, искамъ да обърна вниманието на Народното Събрание, ако иска да бѣде послѣдователно, ако иска да запази своето реноме като Събрание, което безпристрастно дѣйствува за утвърдението или касирането на изборитѣ, ако иска още да запази реномето на настоящето правителство, че е произвело свободни избори, менъ ми се струва, че ако ние твърдимъ, че изборитѣ сж били свободни, трѣбва да утвърдимъ избора. И азъ мога да ви кажа, че изборитѣ сж свободни, не сж абсолютно свободни, имало е нарушения и прѣстѣпления на избирателния законъ отстрана на всички воююци страни, имало е неморални срѣдства въ агитацията, имало е такива агитации, които дѣйствително можеха да накаратъ единъ избирателъ да му настѣрхнатъ коситѣ и да се чуди какво да прави. Азъ съмъ наблюдавалъ не единъ, не двама, а десетки, които стоятъ накрай урната и се чудятъ и не знаятъ какво да правятъ: монополъ ще се прави, паралелни линии ще му правятъ, ще го ограбватъ, ще го убиватъ съ сопи! Еле пъкъ този монополъ бѣше една чума, която плашеше хората! Сутринята на избора почервѣняхъ зданията, дърветата, нѣтищата съ червени възвания: „Долу монопола! Г-да избиратели, гласоподавайте за народната партия!“ То бѣше страшна работа! Сѣкашъ че бѣше... (Не се чува.) замазваха вратитѣ въ Египетъ едно врѣме, за да се знае кой е праведенъ, кой — грѣшенъ. Та, казвамъ, отстрана на всички воююци страни имало е срѣдства неморални, негрѣшорачителни и които, надѣвамъ се, съ врѣмето ще да изчезнатъ. Колкото се отнася до паритѣ, дѣто се харчатъ, азъ много не ме е страхъ — който има, нека дава. Има хора

гладни, боси, които имъ трѣбватъ пари — нека ги взематъ. Азъ да ви кажа, въ нашата околия отъ 5 години насамъ се прѣскатъ пари въ достатъчно количество и хората взематъ пари, но акъла си знаятъ и, когато отиватъ да даватъ бюлетината си, знаятъ за кого да я даватъ, и ако се подлъжатъ, малко хора се подлъгватъ вслѣдствие на подкупа. При тия червени книги противъ монопола туриха и 6.000 л., и произведе се единъ изборъ, който даде избраницитѣ, които вие знаете. (Отъ дѣсницата: Кой ги даде?) Кой сж — азъ ви казахъ, тъй че нѣмаше защо да ме питате. (Г. Теодоровъ: Той е прогресистъ, който ги харчи — Шивачевъ, кандидатъ на прогресивната партия!) Г-нъ Шивачевъ, който всѣка година идва да прави избори и който три пѣти вече се съединява съ народняцитѣ. (К. Мирски: Г-нъ Таслаковъ, внесѣте прѣдложение за отмѣнение наказанието за подкупъ, щомъ искате да се не наказва подкупътъ!) Моля Ви се, г-нъ Мирски, недѣйте се лови за думитѣ ми. Азъ не казахъ, че подкупътъ не е прѣстѣпление, и не го оправдавамъ. Подкупътъ е едно позорно прѣстѣпление; той се е показвалъ и ще се наказва винаги отъ закона. (А. Н. Коновъ: Трѣбва да се прѣслѣдва, кажете!) А азъ казахъ, че не трѣбва да се прѣслѣдва, нали? Азъ казахъ, като човѣкъ не прави подкупъ и не ме е страхъ отъ тѣзи, които даватъ подкупъ. Азъ бихъ желалъ, въ нашата околия всѣка година да ставатъ избори, та да останатъ всички като мене — безъ пари! (Смѣхъ.) Но, г-да прѣдставители, тукъ трѣбва да се замислите, когато ще произнесете касирането на този изборъ. Трѣбва, прѣди всичко, да запазите репутацията на Събранието, трѣбва да дадете право на всѣки прѣдставителъ, който вдига рѣка или ще вдигне рѣка за касирането на нѣкой прѣдставителъ, да може да каже „безпристрастно вдигамъ“. Защото, ако направите едно купване, въ което могатъ да ви обвинятъ въ пристрастие, тогава прощавайте съ вѣрата, която имаме въ провѣрката на изборитѣ, тогава ще дойдемъ до 1899 г., когато безразборно се касираха хора, само да се изпѣди опозицията.

Много по-маловажно, много по-безопасно ще бѣде и за правителството, и за вървежа на работата, да присѣтствува тукъ единъ опозиционеръ, и то лютъ опозиционеръ, какъвто е г. Теодоровъ, отколкото да се състави убѣждението въ обществото, че вие сте изпѣдили Теодорова заради туй, защото сте се бояли отъ него. За мене това е важно и азъ ви моля да утвърдите избора.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Часътъ е 8, г-да. Има записани още нѣколко души оратори, заради това дебатитѣ по този изборъ ще се отложатъ за утрѣ.

Съгласно рѣшението на Народното Събрание, за утрѣ имаме на прѣвъ дневенъ редъ общи разисквания по бюджета, подиръ това, продължение дебатитѣ по този изборъ, отговоръ на г. г. министритѣ по разни запитвания и пр.

Н. Габровски: На първо мѣсто дебатитѣ по избора; да се свърши изборътъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдставителството рѣши да има утрѣ продължение дебатитѣ по бюджета. Можемъ да направимъ едно нѣщо: да рѣшимъ до 5 ч. да имаме дебати по бюджета и послѣ 5 ч. да захванемъ съ избора.

Д. Петковъ: Общитѣ дебати по бюджета сж по-сериозни и възможно е да отидатъ повече врѣме, да взематъ повече хора думата; затова съгласѣте се да се тури най-напрѣдъ изборътъ, а като се свърши този изборъ, тогава да се захванатъ дебатитѣ по бюджета.

Министъръ М. Сарафовъ: Хубаво.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Тогава, на първо мѣсто продължение разискванията на Царибродския изборъ.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. послѣ пладнѣ.)

Подпрѣдседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретаръ: **П. Шоповъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гълъбовъ.**